

Salvatore M. Perrella

Szczególne doświadczenie Maryi w nauczaniu św. Jana Pawła II

Salvatoris Mater 18/1/4, 301-344

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Karol Wojtyła urodzony 18 maja 1920 r. w Wadowicach w Polsce, kardynał, arcybiskup Krakowa, został wybrany na biskupa Rzymu 16 października 1978 r. w wieku 58 lat; po dynamicznym i trudnym pontyfikacie przeżytym w całkowitej służbie Jezusowi Chrystusowi, Kościołowi i ludzkości, powrócił do domu Ojca wieczorem 2 kwietnia 2005 r., oplakiwany przez wielką rzeszę wdzięcznych mu ludzi¹.

Podczas trwającej ponad 26 lat posługi piotrowej nigdy nie przestał w swoim nauczaniu odwoływać się czy inspirować nauczaniem Soboru Watykańskiego II (1962-1965)², którego bogactwo uważał za *kamień milowy w dwutysiącletniej historii Kościoła*³.

W ostatnich latach swojego ziemskiego życia, przygnieciony ciężarem cierpienia, papież Wojtyła nadal prowadził Kościół ku wypełnieniu obranego przez siebie programu, podczas gdy oczekiwano na coś w rodzaju *zwolnienia* tempa w związku z podszłym jego wiekiem; lata posługi Wojtyły były naznaczone krzyżem, niosącym naglące wezwanie do świętości jako „wysokiej miary” zwyczajnego życia chrześcijańskiego, przeżywanego zawsze pod matczynym okiem Matki Zbawiciela⁴.

2 kwietnia 2006 r., w rocznicę śmierci Jana Pawła II, o godzinie 21.37 na Placu św. Piotra zamienionym w bezmierne i sugestywne sanktuarium pamięci, w momencie, gdy odmawiano Różaniec, papież Benedykt XVI wzruszającym i szcze-

Salvatore M. Perrella OSM

Szczególne doświadczenie Maryi w nauczaniu św. Jana Pawła II w czasie postmodernistycznym

SALVATORIS MATER
18(2016) nr 1-4, 301-344

¹ Por. *Il pontificato di Giovanni Paolo II. Storia del cristianesimo 1875-2005*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2006; J. KWITNY, *Giovanni Paolo II. Sulla strada della santità*, Mondadori/Piemme, Milano 2010; A. RICCARDI, *Giovanni Paolo II. La biografia*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2011.

² Por. J. GROOTAER, *Il Concilio, sfida del pontificato di Giovanni Paolo II*, w: *Storia della Chiesa*, vol. XXV/2, Paoline, Cinisello Balsamo 1991, 669-689.

³ GIOVANNI PAOLO II, *Fedeltà al Concilio, primo radiomessaggio „Urbi et orbi”*, w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, vol. 1, LEV, Città del Vaticano 1979, 14; por. *Cristo Chiesa Uomo. Il Vaticano II nel pontificato di Giovanni Paolo II*, red. A.J. KIJAS, A. DOBRZYŃSKI, LEV, Città del Vaticano 2008; G. MARENCO, *Giovanni Paolo II e il Concilio. Una sfida e un compito*, Cantagalli, Siena 2011.

⁴ Por. G. WEIGEL, *Testimone della speranza. La vita di Giovanni Paolo II protagonista del secolo*, Mondadori, Milano 2001; D. MENOZZI, *Giovanni Paolo II. Una transizione incompiuta?*, Morcelliana, Brescia 2006.

rym przemówieniem podsumował i opisał słowami *wierność i oddanie*, tajemnicę życia i niezwykle pontyfikat papieża Wojtyły. Wskazał przy tym na nieoszacowaną wartość dziedzictwa pozostawionego przez wielkiego papieża w Kościele i w świecie, na które składają się: lektura teologiczna, magisterialna, antropologiczna i symboliczna Papieża, zapraszająca do prawdziwego dzielenia się nim i do rozważenia: *Drodzy Bracia i Siostry! [...]. Jak podsumować życie i ewangeliczne świadectwo tego wielkiego Papieża? Mógłbym spróbować to uczynić, używając słów: „wierność” i „oddanie”, całkowita wierność Bogu i oddanie bez reszty własnej misji Pasterza Kościoła powszechnego [...]. Słowami i gestami drogi Jan Paweł II niestrudzenie wskazywał światu, że jeśli człowiek pozwoli się objąć przez Chrystusa, nie pomniejsza bogactwa swego człowieczeństwa; jeśli przyłgnie do Niego całym swoim sercem, niczego mu nie będzie brakować. Przeciwnie, spotkanie z Chrystusem czyni nasze życie bardziej pasjonującym. Właśnie dlatego, że przybliżył się coraz bardziej do Boga poprzez modlitwę, w kontemplacji, w miłości do Prawdy i Piękna, nasz ukochany Papież mógł stać się towarzyszem podróży każdego z nas i mówić z autorytetem także do tych, którzy są daleko od wiary chrześcijańskiej*⁵.

1 maja 2011 r., zaledwie sześć lat po śmierci, papież Ratzinger, dawny współpracownik i osobisty przyjaciel wielkiego Papieża, przeżywał ogromną radość z zaliczenia swojego umiłowanego Poprzednika w poczet błogosławionych, którego dokonał podczas uroczystej liturgii eucharystycznej, celebrowanej przez kardynałów, biskupów oraz kapłanów i milionów wiernych przybyłych z całego świata.

Z Janem Pawłem II mieliśmy wiele okazji, z różnych powodów, do zapoznania się; starając się uchwycić i przedstawić jego oryginalny i znaczący wkład w teologiczne pogłębienie pojęcia *osoby*, *roli* i *znaczenia* Matki Jezusa w porządku wiary i życia wiarą (*fides qua creditur e fides quae creditur*), odkrywając także to, w jaki sposób *wymiar maryjny* w życiu tego wierzącego człowieka oraz w jego posłudze kapłańskiej, został umotywowany i był obecny, będący odbiciem synowskiej akceptacji wielkiego daru paschalnego, uczynionego przez Pana Jezusa swym uczniom (por. J 19, 25-27); zachęcając chrześcijan, aby się nie obawiali przyjąć Maryi do swego chrześcijańskiego życia, ponieważ jest Ona darem *przychodzącym* od samego Boga (por. Mt 1, 20)⁶.

⁵ BENEDETTO XVI, *Fedeltà e dedizione. Intervento alla veglia mariana nel primo anniversario della morte di Giovanni Paolo II*, „L'Osservatore Romano”, 3-4 IV 2006, 6-7.

⁶ Por. S.M. PERRELLA, *Ecco tua Madre (Gv 19, 27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2007.

1. Uniwersalna posługa w czasach trudnych, ale płodnych

Przebogate nauczanie Jana Pawła II miało swój punkt centralny w ukierunkowaniu postmodernistycznego i postsekularyzowanego pokolenia⁷ na otwarcie się na Chrystusa oraz do wypłynięcia na głębię na wszystkich drogach codziennego życia.

Można śmiało powiedzieć, że w zmiennym i pełnym sprzeczności czasie „postmodernistycznym”⁸, i czasie „płynnego społeczeństwa”⁹ nihilistycznego¹⁰, oraz w czasie nowych relatywistów¹¹, „neodarwinizmu”¹²,

⁷ Por. F. GENTILONI, *La Chiesa post-moderna. Verità e consolazione*, Donzelli, Roma 1998; H. WERWEYEN, *La teologia nel segno della ragione debole*, Queriniana, Brescia 2001; G. CHIURAZZI, *Il postmoderno*, Mondadori, Milano 2002; G. REALE, *Valori dimenticati dell'Occidente*, Bompiani, Milano 2004; B. FORTE, *Inquietudini della Trascendenza*, Morcelliana, Brescia 2005.

⁸ Por. J.F. LYOTARD, *La condizione postmoderna. Rapporto sul sapere*, Feltrinelli, Milano 2007¹⁸; G. CAMPANINI, *Quale fede nella stagione della post-modernità*, Portalupi, Casale Monferrato 2004; G. MUCCL, *I cattolici nella temperie del relativismo*, Jaca Book, Milano 2006; G. FILORAMO, *La Chiesa e le sfide della modernità*, Laterza, Roma-Bari 2007; A. VENDEMIATI, *Universalismo e relativismo nell'etica contemporanea*, Marietti, Genova 2007; S.M. PERRELLA, *Credo nel Dio di Gesù Cristo. La responsabilità del „conoscere” la fede oggi*, ISU-Università Cattolica, Milano 2007; A. COLIVA, *I modi del relativismo*, Laterza, Roma-Bari 2009.

⁹ „Płynność” jest symbolem-metaforą przyswojoną przez socjologa Zygmunta Baumana dla opisanego oraz interpretacji aktualnej sytuacji antropologicznej w procesach globalizacji, por. Z. BAUMAN, *Modernità liquida*, Laterza, Roma-Bari 2002; TENZE, *Amore liquido. Sulla fragilità dei legami affettivi*, Laterza, Roma-Bari 2005; TENZE, *Paura liquida*, Laterza, Roma-Bari 2008.

¹⁰ F. VOLPI, *Il nichilismo*, Laterza, Roma-Bari 2005.

¹¹ Jesteśmy w pewnego rodzaju reżimie, aby użyć trafnej i uznanej definicji „wolnego” myśliciela Claudio Magris kultury opcjonalnej, *która wszystko rozpatruje na tym samym poziomie i na tym samym talerzu, pornografię i kazania o wartościach rodzinnych, ezoteryczne i rażące przesady, dziesięć deko chrześcijaństwa i odrobinę buddyzmu, wulgarność pospółstwa i wulgarność pseudoarystokratyczną pogardliwców mas, wdzięcznych tym ostatnim [...] Ten relatywizm, w którym wszystko jest zmienne, nie ma nic wspólnego ze świeckim respektem różnych innych wartości, któremu towarzyszy stała decyzja pełnego szacunku, lecz twardego kwestionowania, w imię własnych (wartości); jest to triumf obojętności solidarnej i hegemonii. W ten sposób relatywista [...] jest nietolerancyjny wobec wszelkiego poszukiwania prawdy, w czym dostrzega zagrożenie dla własnej płaskiej pewności, którą przekonuje siebie samego w ćwiczeniu rozumu. C. MAGRIS, *Relativismo, una maschera del nulla*, „Il Corriere della Sera”, 12 XII 2008, 53.*

¹² Por. O. FRANCESCHELLI, *Dio e Darwin. Natura e uomini tra evoluzione e creazione*, Donzelli, Roma 2005; G. MARTELET, *E se Teilhard dicesse il vero...*, Jaca Book, Milano 2007; S. MORANDINI, *Darwin e la creazione. Pensare la creazione: libertà della scienza e dignità del credere*, „Rassegna di Teologia” 42(2008) 383-420; *Evoluzionismo e teologia*, „Humanitas” 63(2008) 419-463; C. ALBINI, *Dio nell'evoluzione. Una prospettiva processuale*, „Rassegna di Teologia” 50(2009) 357-375.

„kruchości Absolutu”¹³, „narracji chrześcijaństwa”¹⁴, „nowych ateistów”¹⁵, choć z drugiej strony w czasie, gdy istnieje także pełna sprzeczności „nostalgia za Bogiem” czy „pragnienie Boga”¹⁶ itd., Kościół, podobnie jak sam Papież, jest nieustannie poddawany *sub iudice*, kontestowany, wyszydzany i wyśmiewany w swoich wartościach i tradycjach, powszechnie potępiany z powodu wydarzeń dokonanych przez kilku jego pasterzy; jednocześnie z premedytacją są przemilczane wspaniałe przykłady prawości Ewangelii miłości, uczciwości i jedności nieustannie doświadczanej i przeżywanej przez kobiety i mężczyzn dzisiaj i w przeszłości (por. Benedykt XVI, *Deus caritas est*, encyklika z 2005 r., a także *Caritas in veritate*, encyklika z 2009 r.)¹⁷.

W kontekście takiej rzeczywistości kulturowej i takich praktyk, są wypracowane także propozycje teologiczne, w których Objawienie chrześcijańskie, tajemnica Chrystusa i Kościoła tracą charakter prawdy i zbawczego uniwersalizmu, lub przynajmniej intencjonalnie rzuca się na

¹³ Por. S. ŽIŽEK, *La fragilità dell'Assoluto (ovvero perché vale la pena combattere per le nostre radici cristiane)*, Transeuropa, Massa 2007.

¹⁴ To przypadek, na przykład D. Browna z jego *Codice da Vinci* (Mondadori, Milano 2003), a we Włoszech narzędziami hermeneutycznymi i kulturowymi o wiele mocniejszymi są: C. Augias e M. Pesce w *Inchiesta su Gesù* (Mondadori, Milano 2006); według tej samej linii *Gesù e Yahvé. La frattura originaria tra Ebraismo e Cristianesimo* (Rizzoli, Milano 2006) i, w sposób ostry i dezinformujący, P. Odifreddi w *Perché non possiamo essere cristiani (e meno che mai cattolici)*, zakończone stwierdzeniem: *Nareszcie nastal czas wydania wyroku na chrześcijaństwo. To jest, oczywiście, kary śmierci* (Longanesi, Milano 2007, 223), bez zapominania o R. Dawkinsie z jego *L'illusione di Dio. Le ragioni per non credere* (Mondadori, Milano 2007). W tych propozycjach rozmiągających się z historią, wiarą i teologią chrześcijańską, widać mocną krytykę, G. MUCCI, *Dagli argomenti alle favole*, „La Civiltà Cattolica” 158(2007) nr 3, 390-398.

¹⁵ J.F. HAUGHT, *Dio e il nuovo ateismo*, Queriniana, Brescia 2009, który wobec coraz większego rozpowszechnienia książek propagujących bezwstydnie ateistyczne tezy, syntetyzuje ze skrajną precyzją pozycje tych nowych ateistów, rozróżniając między *ateizmem twardym (hard-core)* a *ateizmem miękkim (soft-core)*. *Ateizm twardy jest ateizmem klasycznym (Feuerbach, Marx, Nietzsche, Freud, Sartre), który miał świadomość konsekwencji filozoficznych, kulturowych i egzystencjalnych radykalnego zanegowania Boga; to, czego nie ma nowy ateizm, który ignoruje konsekwencje nihilistycznych stanowisk, jakie podtrzymuje. Chodzi, chciałoby się powiedzieć, o ateizm swobodny, wyłącznie polemiczny w stosunku do religii. W tym znaczeniu filozof niemiecki Klaus Müller mówi o „ateizmie jako o kontr-religii (Gegenreligion)”. Teoretycy nowego ateizmu traktują naukę przesadnie do tego stopnia, że ich ateizm jest nazywany także „ateizmem biologicznym” (Streit), i nie zdają sobie sprawy ze złożoności „problemu Boga”, który odsyła do poszukiwań filozofii, od Platona do Wittgensteina, i teologii, od Augustyna do Schleiermachera, Tillicha i Rahmra, lecz również do poszukiwań i ludzkiego planowania w całej swej wszechstronności i głębi. R. GIBELLINI, Editoriale. Ritorno dell'ateismo?, w: TAMŻE, 6; por. cały wywiad, 5-7.*

¹⁶ Por. *Nostalgia e desiderio di Dio*, red. L.E. BOLIS, Glossa, Milano 2006.

¹⁷ Por. G. MICCOLI, *In difesa della fede. La Chiesa di Giovanni Paolo II e Benedetto XVI*, Rizzoli, Milano 2007.

nie cień wątpliwości i niepewności¹⁸. W związku z tym niemało chrześcijan pozostaje w niejasności i zagubieniu; inni natomiast żyją i przeżywają wiarę nasyconą bolesnym analfabetyzmem religijnym, który często staje się przyczyną zabobonnych praktyk¹⁹; inni z kolei doświadczają prawdziwego i dosłownego *zaćmienia* w sensie religijnym i etycznym, ustawiając się tym samym na pozycjach dalekich od Ewangelii, od żywej i aktualnej Tradycji Kościoła²⁰.

Złożony, elastyczny i płynny charakter kontekstu społeczno-kulturowego postmodernizmu zostaje coraz bardziej zasymilowany do *systemu politeistycznego*. Dla niektórych rzeczywiście wyobrażenie *Panteonu* jako przestrzeni zaludnionej istotami potencjalnie nieskończonymi co do ich liczby, zakrywa wiele z dynamiki właściwej temu kompleksowi i nazbyt często tak pełnego sprzeczności typu społeczeństwa, fascynującego, lecz także oślepiającego i problematycznego, że rodzi poczucie pustki.

Natomiast dla innych obrazem, lepiej przedstawiającym niektóre cechy dzisiejszego społeczeństwa jest obraz *Far West*. Jeśli Panteon ze względu na swą okrągłą formę i jednakowe oddalenie wszystkich miejsc od centrum, jest metaforą „politeizmu etycznego” oraz braku absolutnych punktów odniesienia dla mężczyzn i kobiet naszych czasów, to *Far West* podkreśla, że coraz częściej nasze społeczeństwo całkowicie podlega presji opinii jednostki czy grup nacisku, co w konsekwencji prowadzi do zaniku pewności czegokolwiek²¹.

To wszystko znajduje swoje odzwierciedlenie w wielkiej części tak zwanej „słabej myśli” postmodernizmu, który czas pewników uważa za bezpowrotnie miniony, a zatem mężczyzna i kobieta muszą się uczyć żyć w horyzoncie całkowitego braku sensu, pod sztandarem prowizoryczności i przelotności²².

¹⁸ Por. CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, *Dominus Iesus* *dichiarazione circa l'unicità e l'universalità salvifica di Gesù Cristo e della Chiesa* (6 VIII 2000 r.), „Acta Apostolicae Sedis” 92(2000) 742-765.

¹⁹ Por. J. RIES, *Il Sacro. Nella storia della religiosità umana*, Jaca Book, Milano 1995³; R. LA PAGLIA, *Le superstizioni*, Hermes, Roma 2006.

²⁰ Por. B. FORTE, *L'Uno per l'altro. Per un'etica della trascendenza*, Morcelliana, Brescia 2003; D. MIETH, *Che cosa vogliamo potere? Etica nell'epoca della biotecnica*, Queriniana, Brescia 2003.

²¹ Określenie *politeizm* oraz obraz *Panteonu* i *Far West* uwydatniają, w sposób być może wyakcentowany, ale z pewnością skuteczny, współczesną obecność w środowisku społeczno-kulturowym, odmiennych aspektów, lecz niekoniecznie w sprzeczności między sobą. Chodzi o aspekty i zachowania czysto niehomogeniczne i niewyraźne, którym towarzyszy mnogość systemów i kultur informacyjno-normatywnych.

²² Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Fides et ratio*, 52-56; 75; 82-84; 86-91; G. SGUBBI, *Dio di Gesù Cristo Dio dei filosofi*, EDB, Bologna 2004, 197-232.

Tymczasem od *zawsze* przeważająca większość ludzi zna słowo ‘Bóg’, i w taki czy inny sposób stawia sobie pytanie dotyczące Stwórcy, nawet jeśli uzyskuje na nie różne odpowiedzi. Ewolucja świata, pisał niemiecki ewangelicki męczennik Dietrich Bonhoeffer († 1945), *doszła w naszych czasach do takiego poziomu, że człowiek wyuczył się znajdować rozwiązania wszystkich problemów, jakie go interesują, bez uciekania się do „hipotezy Boga”*²³.

Powracanie bez uprzedzeń do takiej irracjonalności stanowi wyzwanie dla rozsądku i motyw dla wiary chrześcijańskiej, która nie przestaje pobudzać człowieka do otwierania się na prawdziwego Boga, objawionego i ukazanego w Jezusie z Nazaretu, Panu i Chrystusie, który nie zraza, ani nie zawodzi²⁴.

W takim trudnym, lecz płodnym kontekście misyjno-eklezyjalnym, nikt nie ignoruje i nie pomniejsza wartości ciągłych wyzwań i próśb stawianych przez papieża Wojtyłę, aby umieścić człowieka, życie, szczególnie to najbardziej zagrożone czy zapomniane, w centrum solidarnego i nieograniczonego humanizmu. Nikt nie kwestionuje jego odwagi w ukierunkowywaniu Kościoła do rozpoznania win z przeszłości, jak również w przykładzie pozostawionym przez niego samego w szczerym *oczyszczeniu pamięci*²⁵, w epoce absurdalnych historycznych rewizjonizmów, w pełnym przekonaniu, że oczyszczenie pamięci przynosi owoce *Ducha*, czyli *miłość, radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność, opanowanie* (Ga 5, 22).

²³ D. BONHOEFFER, *L'ora della tentazione*, Queriniana, Brescia 1972, 15.

²⁴ Nie możemy nie wspomnieć tomu Josepha Ratzingera-Benedykta XVI o *Jezusie z Nazaretu* (Rizzoli, Milano 2007); jest to książka, przy której błędą mniej lub bardziej fantazyjne rekonstrukcje domniemanych tłumaczy ze Stanów Zjednoczonych (J.H. MORALES RÍOS, *Presentazione del libro „Gesù di Nazaret” di Papa Benedetto XVI*, „Antoniano” 82(2007) 415-439; M. GRONCHI, *Conoscenza segreta e storia di Gesù. A confronto con „Il Codice da Vinci” e „Il Vangelo di Giuda”*, „Asprenas” 54(2007) 69-84; TENZE, *Il Gesù storico dei vangeli di J. Ratzinger-Benedetto XVI*, „Euntes Docete” 61(2008) 151-168). W 2011 r. Papież opublikował drugi tom: *Jezus z Nazaretu. Od wejścia do Jerozolimy aż do zmartwychwstania*, LEV, Città del Vaticano 2011. Pisze chrystolog i biskup Neapolu Bruno Forte: *podobny wkład w historię Jezusa i wydarzenia Chrystusa jest daleko od orzeczenia albo nie-naukowy: dostosowuje on konieczną krytykę do historycznego poznania przedmiotu i czyni prowadzone badania nad przeszłością wyjątkowym źródłem nowości życia i świeżych więzi z teraźniejszością, co w każdym razie pozostaje otwarte na niezgłębianą przyszłość daru zaferowanego w wydarzeniu objawienia*, B. FORTE, *Impossibile restare neutrali*, „L'Osservatore Romano”, 1 V 2012, 9.

²⁵ Por. L. ACCATTOLI, *Quando il Papa chiede perdono. Tutti i mea culpa di Giovanni Paolo II*, Mondadori, Milano 1997; COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Memoria e riconciliazione: la Chiesa e le colpe del passato*, Paoline, Milano 2000.

Wszystkie te dary są bardzo pożyteczne dla mężczyzn i kobiet dzisiejszych czasów. W latach swojej posługi Jan Paweł II nieustraszenie głosił ludziom dobrej woli, a szczególnie chrześcijanom, urok, zadanie i wartość antropologiczną oraz religijną wskazań historycznych i eschatologicznych *Evangelium vitae* Chrystusa²⁶.

2. Zdecydowane nauczanie w czasie „zagrożeń wychowawczych”

Wobec trudnego, lecz fascynującego zadania głoszenia *Evangelium vitae* w trudnym kontekście czasowym nie można nie zaprosić młodych pokoleń do *paschalnego* poszukiwania i odkrywania w prawdzie Jezusa, Syna Bożego, będącego jednocześnie samym Bogiem²⁷.

Natomiast odnośnie do zadania nauczycielskiego pasterzy i teologów, rozumianego jako *służba* Prawdzie w czasie *kwestionowania* i *marginalizacji prawdy*, oraz w czasie domagania się *potrzeby prawdy*, aktualnym pozostaje komentarz z Listu św. Pawła (2 Kor 13, 8): *Nie możemy niczego dokonać przeciwko prawdzie, lecz [wszystko] dla prawdy. Cieszymy się bowiem, gdy my słabi jesteśmy, wy zaś – mocni, i modlimy się o wasze udoskonalenie*²⁸.

Odpowiedzialność, której uczył Jan Paweł II, szczególnie w kontekście trudności związanych z wychowaniem – nawiązywał później do tego wiele razy papież Benedykt XVI, ukazując prawdziwą *potrzebę edukacji*²⁹ – jest możliwa pod warunkiem właściwych relacji wewnątrz samej prawdy i tym, w czym się wyraża³⁰. Mistrz w tym samym czasie wskazuje na wiedzę i odpowiedzialność³¹.

²⁶ Por. P. CARLOTTI, *Teologia morale e magistero. Documenti pontifici*, LAS, Roma 1997.

²⁷ Por. G. COLZANI, *Dall'espansione alla testimonianza. La missione nel Vaticano II e nel postconcilio*, „La Rivista del Clero Italiano” 88(2007) 7-23.

²⁸ Por. J. RATZINGER, *La via della fede. Le ragioni dell'etica nell'epoca presente*, Ares, Milano 2005.

²⁹ Odsyłamy do ważnych przemówień BENEDYKTA XVI, *Lettera alla diocesi di Roma sul compito urgente dell'educazione* (21 I 2008), „L'Osservatore Romano”, 24 I 2008, 8; kardynała przewodniczącego Konferencji Episkopatu Włoch A. BAGNASCO, *L'emergenza educativa. L'educazione come emergenza e sfida del nostro tempo*, EDUP, Roma 2009; pisał o tym, zarówno z punktu widzenia społeczno-kulturowego, jak i teologicznego czy pedagogicznego, M.G. MASCIARELLI, „Il grido” di Benedetto XVI. *Dall'emergenza educativa alla pedagogia del cuore*, Tau Editrice, Todi 2009.

³⁰ Por. *L'educazione negata*, „Communio” 35(2006) nr 207, 5-95.

³¹ Por. S. FACIONI, *La cattura dell'origine. Verità e narrazione nella tradizione ebraica*, Jaca Book, Milano 2005.

Nauczanie kwalifikuje się dla swojej specyficznej wiedzy, zna świat, zna jego historię, jest w stanie nauczać w oparciu o taką wiedzę i jej praktyki. Czyni się gwarantem (albo sędzią) ich pogłębienia. Mistrz ma także autorytet wyływający z odpowiedzialności za to, co zna. Dlatego nie narzuca własnego punktu widzenia, przeciwnie, realizuje na czas i odpowiedzialnie tworzenie wolności, tj. zdolności osądu osobistego, który tworzy zdolność działania, ze swojej strony odpowiedzialnego³².

Otwarcie na odpowiedzialność, szczególnie na płaszczyźnie wiary, jest otwarciem się na wymiar nieskończoności, która jest wysokością w obliczu Mistrza. Ten głos, który pochodzi z drugiego brzegu, uczy właśnie transcendencji³³. Uczyć, o czym wiedzą pasterze Kościoła, oznacza literalnie ‘transcendować’, to znaczy, ‘wspinać się’: wertykalnie wznosić się, co jest zadaniem wolności (także wierzącej), kiedy odkrywa jako swój fundament – odpowiedzialność. Odpowiedzialność dokonuje się w strukturze relacji, przeciwstawiając się chęci panowania nad drugim, sugerując tym samym przyjęcie drugiego i serdeczną jego akceptację.

Odpowiedzieć właściwemu zadaniu nauczycieli wiary w jedynego Mistrza, oznacza z definicji pozwolić *wyłonić się* z umysłu i z serca wierzących „odwzajemnienia” z odpowiedzialnością akceptacji Drugiego we własnym życiu. Z drugiej strony, szczególnie w naszym czasie, oznacza także wychowanie oraz wychowywanie samego siebie do *sztuki odczuwania*³⁴.

Potrzeba zatem *formować* nowe pokolenia w świadomości, że chrześcijaństwo – jak stwierdził Benedykt XVI w Wiedniu podczas podróży pasterskiej (9 września 2007 r.) – nie głosi „mistyki z zamkniętymi oczami”, lecz wiarę w Jezusa, i jak Jezus prowadzi do poszerzenia spojrzenia oraz serca na potrzeby i nadzieje ludzkości. Wszystko to jest posługą i wyzwaniem wymaganym od Magisterium Kościoła i od wiernych naszych czasów.

Zadanie, charyzmat, munus docenti papieża, kolegium biskupów i pojedynczego biskupa polega na strzeżeniu, interpretowaniu, wykładaniu, bronienu i przekształcaniu treści wiary i moralności³⁵ w formę

³² F. BONICALZI RECLA, *Editoriale. Chi educa chi?*, „Communio” 35(2006) nr 207, 10. Por. M. DALL'AGLIO MARAMOTTI, *I legami della libertà*, Il Mulino, Bologna 2007, gdzie autorka wyodrębnia i prezentuje siedem „więzi” stanowiących o wolności: strach, odpowiedzialność, godność, oderwanie, miłość, posłuszeństwo, prawda.

³³ E. LÉVINAS, *Totalità e infinito. Saggio sull'esteriorità*, Jaca Book, Milano 1992, 174.

³⁴ Por. B. ROSSI, *Avere cura del cuore. L'educazione del sentire*, Carocci, Roma 2006, 73-152.

³⁵ Por. KKK 84-95 („Interpretacja depozytu wiary”).

żywą i aktualną³⁶, w świetle Objawienia, pod przewodnictwem Ducha Świętego, mając na uwadze zarówno Tradycję³⁷, jak i *sensus fidelium*³⁸, ewentualnie w sposób wiążący i definitywny³⁹.

Lud chrześcijański – pasterze i wierni – jest wezwany do „poznania prawdy” (Tt 1, 1; 1 Tm 2, 4; 4, 3; 2 Tm 2, 25; 3, 7)⁴⁰; ale szczególnym zadaniem magisterium pasterzy jest przekazanie bogactwa zawsze aktualnego słowa Bożego, i przekazanie go „w” prawdzie⁴¹. W tym zarówno w różnorodności posług, odpowiedzialności i autorytetu, *magisterium pasterzy z misją prorocką* ludu Bożego, zarówno w jego rzeczywistości uniwersalnej, jak i jednostkowej⁴².

Poza tym papieże bardzo rzadko odwoływali się do swojego autorytetu w porządku definicji doktrynalnej; zwykle spełniają swą posługę na sposób „zwyczajny”, poprzez pisemne dokumenty skierowane do poszczególnych adresatów⁴³. Istnieją zatem różne rodzaje dokumentów papieskich, o różnej randze w porządku różnych odbiorców; dokumenty najbardziej prestiżowe i najważniejsze, jak zauważa kompetentny hermeneutyk Magisterium, *są zapieczętowane plombą (po laci-*

³⁶ Por. F. ARDUSSO, *Magistero ecclesiale*, San Paolo, Cinisello Balsamo 1997, 25-53; S. PIÉ-NINOT, *Ecclesologia. La sacramentalità della comunità cristiana*, Queriniana, Brescia 2008, 454-577.

³⁷ Por. T. CITRINI, *Tradizione*, w: *Teologia. I Dizionari*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2002, 1768-1784.

³⁸ Sobór Watykański II w *Lumen gentium* nr 12 ilustruje ważny *charyzmat i intuicję* teologalną ludu chrześcijańskiego; por. S. PIÉ-NINOT, *Sensus fidei*, w: *Dizionario di Teologia Fondamentale*, Cittadella, Assisi 1990, 1131-1134; A. STAGLIANÒ, *Sensus fidei cristiano in tempi di globalizzazione. Sfide nuove e nuove opportunità per la comunicazione del Vangelo*, „Rassegna di Teologia” 43(2002) 671-700; D. VITALLI, *Universitas fidelium in credendo falli nequit [LG 12]. Il sensus fidelium al Concilio Vaticano II*, „Gregorianum” 86(2005) 607-628.

³⁹ Por. LG 22, 25; *Codex Juris Canonici*, promulgowany przez Jana Pawła II w 1983, 747-755; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, promulgowany w 1990, 595-606; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 74-100 („Przekazywanie Objawienia Bożego”).

⁴⁰ Por. H.G. LINK, *Verità/Alétheia*, w: *Dizionario dei Concetti Biblici del Nuovo Testamento*, EDB, Bologna 1991⁴, 1947-1961.

⁴¹ ‘Prawda’ jako pojęcie ma różne znaczenia (aspekt polisemiczny): prawda jako manifestacja (*alétheia*); harmonijność (*adæquatio*); dokładność czy poprawność logiczno-syntaktyczna (*orthótes*); zgodność, spójność, użyteczność, harmonia... Podczas gdy filozofia pojmuje prawdę jako „własność” (poznania, rzeczywistości i aktywności) to Nowy Testament pojmuje prawdę w sposób głęboko „osobowy”: Chrystus i Duch są „Prawdą”; podczas gdy wierzący są poszukiwaczami i odbiorcami dobra (por. C. SCILIRONI, *Verità*, w: *Teologia...*, 1871-1908).

⁴² Por. LG 22, 25.

⁴³ Por. CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, *Donum veritatis*, 23-24, w: *Enchiridion Vaticanum*, t. 12, 274-275; F.A. SULLIVAN, *Capire e interpretare il Magistero...*, 30-34.

nie bulla) i dlatego są nazywane „bullami”; dokumenty o mniejszej wadze są zapieczętowane woskiem; na inne dokumenty daje się zwykłą pieczętę z tuszu [i podpis].

Pośród dokumentów tak różnie pieczętowanych najwyższą rangę mają „konstytucje apostolskie”, „listy apostolskie”, „listy encykliki” i „adhortacje apostolskie”. Dokumenty te zwykle adresowane są do całej wspólnoty Kościoła⁴⁴. W nauczaniu soborowym i papieskim wiele razy korzystano z okazji i przywileju, zarówno w sposób uroczysty bądź zwyyczajny, by potwierdzić wiarę Kościoła w stosunku do osoby, roli i znaczenia Najświętszej Maryi Panny, oraz by podkreślić obowiązki wierzących względem Niej⁴⁵.

W ciągu dwudziestu sześciu lat charyzmatycznego pontyfikatu (16 października 1978 – 2 kwietnia 2005)⁴⁶, papież Wojtyła począwszy od 4 marca 1979 r. (*Redemptor hominis*) – dnia promulgowania pierwszej encykliki, do 7 października 2004 – dnia publikacji ostatniego listu apostolskiego (*Mane nobiscum Domine*) ogłosił 14 encyklik, które są żywym i miarodajnym wyrazem niezwyklej płodności jego myśli i intensywnego nauczania. Trzy encykliki trynitarne (*Redemptor hominis*, *Dives in misericordia*, *Dominum et vivificantem*); trzy encykliki społeczne (*Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis*, *Centesimus annus*), trzy encykliki eklezjologiczne (*Slavorum Apostoli*, *Redemptoris missio*, *Ut unum sint*), trzy encykliki antropologiczne (*Veritatis splendor*, *Evangelium vitae*, *Fides et ratio*); 2 encykliki, które z różnych powodów, mogących być uważanych za „wymowne” odnośnie do tego pontyfikatu, stanowiąc niejako ukoronowanie jego różnorodnego autentycznego nauczania (*Redemptoris Mater*, *Ecclesia de Eucharistia*)⁴⁷. Oprócz powyższych

⁴⁴ F.A. SULLIVAN, *Capire e interpretare il Magistero...*, 30.

⁴⁵ Zob. G.M. ROSCHINI, *Maria Santissima nella storia della salvezza. Trattato completo di mariologia alla luce del Concilio Vaticano II*, t. 1.1, Isola del Liri 1969, 235-283; D. BERTETTO, *Magistero*, w: *Nuovo Dizionario di Mariologia*, red. S. DE FIORES, S.MEO, Paoline, Cinisello Balsamo 1985, 842-853; S.M. PERRELLA, *La venerazione a Santa Maria. Storia, teologia, prassi*, „La Rivista del Clero Italiano” 86(2005) 419-439; S.M. PERRELLA, *Magistero*, w: *Mariologia*, red. S. DE FIORES, V. FERRARI SCHIEFER, S.M. PERRELLA, San Paolo, Cinisello Balsamo 2009, 774-785.

⁴⁶ Por. A. RICCARDI, *Governo carismatico. 25 lat pontyfikatu*, Mondadori, Milano 2003; A. SCOLA, *L'esperienza elementare. La vena profonda del magistero di Giovanni Paolo II*, Marietti, Genova 2003; D. DEL RIO, *Karol il Grande. Storia di Giovanni Paolo II*, Paoline, Milano 2003.

⁴⁷ *Giovanni Paolo II teologo. Nel segno delle encicliche*, red. G. BORGONOVO, A. CATTANEO, Mondadori, Milano 2003; *Prendere il largo con Cristo. Esortazioni e Lettere di Giovanni Paolo II*, red. G. BORGONOVO, A. CATTANEO, Cantagalli, Siena 2005.

dokumentów, należy również wspomnieć 8 adhortacji apostolskich natury doktrynalnej i pastoralnej (*Catechesi tradendae, Familiaris consortio, Reconciliatio et Paenitentia, Christifideles laici, Redemptoris custos, Pastore dabo Vobis, Vita consecrata, Pastores gregis*), 5 adhortacji posynodalnych dotyczących synodów kontynentalnych biskupów (*Ecclesia in Africa, Ecclesia in America, Ecclesia in Asia, Ecclesia in Oceania, Ecclesia in Europa*); 6 listów apostolskich o ważniejszych tematach (*Salvifici doloris, Mulieris dignitatem, Ordinatio sacerdotalis, Orientale lumen, Dies Domini, Il rapido sviluppo* – ostatni dokument podpisany przez papieża kilka dni przed jego śmiercią); 6 listów do różnego rodzaju osób (listy do dzieci, *Do młodych i do młodych świata* – do młodych Papież wystosował 19 przesłań z okazji Światowych Dni Młodzieży⁴⁸, *List do ludzi starszych, List do kobiet, List do rodzin, List do artystów*); 5 listów apostolskich będących programem przygotowującym Kościół do nowego milenium ery chrześcijańskiej (*Tertio millennio adveniente, Incarnationis misterium, Novo millennio ineunte, Rosarium Virginis Mariae, Mane nobiscum Domine*).

Nie można oczywiście w tym miejscu przywołać wszystkich dokumentów Magisterium, wystarczy jednak wspomnieć, że papież Wojtyła opublikował, poza 14 encyklikami i innymi 24 adhortacjami oraz przytoczonymi listami apostolskimi, 11 konstytucji apostolskich, 42 listy i 28 *motu proprio*, ogromną ilość innych przesłań, przemówień i katechez środowych wygłoszonych podczas audiencji generalnych, jak również niezliczone homilie wygłoszone na całym świecie z okazji świąt liturgicznych, czy podczas podróży apostolskich.

Karol Wojtyła jako papież jest autorem także pięciu książek: *Przekroczyć próg nadziei* (1994), *Dar i tajemnica* (1996), *Tryptyk rzymski* (tom poezji), *Wstańcie, chodźmy* (2004), *Pamięć i tożsamość* (2005).

W swoich pismach i w przemówieniach Jan Paweł II zaproponował rozważenie na nowo kilku kwestii wyrażonych i skondensowanych na przykład w liście *Tertio millennio adveniente*: przynaglenie czasu, który stał się krótki, gotowość do proszenia o wybaczenie, skandal podziału między wierzącymi, antyświadectwo chrześcijan w stosunku do sprawiedliwości i pokoju na świecie, wspólni męczennicy i przytłaczająca nostalgia pierwszych wieków, czas doskonałej komunii (*koinonia*) wśród uczniów jedyne Pana Jezusa.

Wskazać podsumowujący obraz myśli i postaci duchowej papieża Wojtyły jest nadzwyczaj trudno, zważywszy na to, iż był on *filozo-*

⁴⁸ Por. GIOVANNI PAOLO II, *Cari giovani aprite bene gli occhi! Tutti i Messaggi* 1986-2005, Chirico, Napoli 2005.

fem, teologiem, poetą, kapłanem, człowiekiem prawdziwie wyjątkowym i wszechstronnym; prawdziwym „pielgrzymem Absolutu”⁴⁹.

3. Pontyfikat „sub oculo Matris”

W herbie papieskim Jana Pawła II na tle wyróżnia się krzyż, stanowiący odniesienie do Chrystusa ukrzyżowanego, litera M, inicjał imienia Maryi z Nazaretu, dziewiczej Matki i wiernej Uczennicy Pana. Motto „Totus tuus” wskazuje na całkowite zawierzenie wielkiego Papieża Matce Pana. Pontyfikat Karola Wojtyły naznaczony był silną konotacją maryjną: 25 marca 1983 r., w rocznicę Jubileuszowego Roku Odkupienia, Papież, w komunii ze wszystkimi biskupami, odnowił zawierzenie światu Niepokalanemu Sercu Maryi, według wskazówek i poleceń przesłania Dziewicy z Cova da Iria w Fatimie.

Zawierzenie to uroczyscie powtarzał podczas Wielkiego Jubileuszu 2000⁵⁰, 25 marca 1987 r., na zakończenie encykliki *Redemptoris Mater*, ustanawiając obchody Roku Maryjnego (7 czerwca 1987 – 15 sierpnia 1988), jako przygotowanie – wspominając Matkę – do celebrowania, w roku 2000, drugiego millenium od narodzenia Syna Bożego. Z nauczania tego wielkiego Papieża wyrasta poza tym jasne i silne przekonanie, że – jak zauważył kardynał Joseph Ratzinger, współpracownik i przyjaciel Papieża – w Matce Zbawiciela i w samej mariologii, *spotykają się wszystkie wielkie tematy wiary*⁵¹.

* Encyklika *Redemptoris Mater* ogłoszona 25 marca 1987 roku jest niewątpliwie najważniejszym maryjnym dokumentem nauczycielskim Jana Pawła II. Szwajcarski teolog Hans Urs von Balthasar († 1988), w następujący sposób rozpoczyna swoją prezentację maryjnej encykliki, zatytułowaną *Magna Charta doktryny papieża: Encyklika Ojca Świętego [...] to dzieło niezwykle pod wieloma względami. Napisana jest w pięknym stylu, łatwym do odczytania i zrozumienia, jest owocem głębokiej i centralnej wizji tajemnicy Maryjnej, która wymaga zaangażowa-*

⁴⁹ Por. G. REALE, *Karol Wojtyła un pellegrino dell'Assoluto*, Bompiani, Milano 2005.

⁵⁰ Por. S.M. PERRELLA, *Accogliere Maria „dono” e „testimone” del mistero di Cristo. Antico e nuovo in tema di consacrazione mariana, „Miles Immaculatae”* 37(2001) 165-185.

⁵¹ J. RATZINGER, *Le 14 encicliche di Giovanni Paolo II*, „Communio” 32(2003) nr 190-191, 9.

nej współpracy ze strony czytelnika, jeśli on chce się wznieść do skrzyżowania wielu promieni, jakie z niej wychodzą⁵².

Rzeczywiście w *Redemptoris Mater*⁵³ Jan Paweł II snuje głęboką refleksję nad rolą, jaka przypada w udziale Matce Jezusa i Służebnicy Pańskiej⁵⁴ w wydarzeniu chrystologicznym (ukazując Jej drogę wiary, gdzie doświadczyła ciemnej nocy i kenozy)⁵⁵, i nad Jej aktywną i wzorczą obecnością w życiu Kościoła, Kościołów i konkretnego wierzącego. Owa encyklika wnosi znaczący wkład do nauki maryjnej Kościoła katolickiego przede wszystkim z uwagi na to, iż ukazuje to wszystko, co dotyczy wędrówki wiary Maryi, Jej macierzyńskiego pośrednictwa w stosunku do Kościoła i do poszczególnych wierzących, i odnosi się do natury obecności Maryi w życiu Kościoła i Kościołów chrześcijańskich⁵⁶.

Struktura organiczna i doktrynalna encykliki *Redemptoris Mater*⁵⁷ jest inspirowana w jakiś sposób propozycją Soboru Watykańskiego II zawartą w rozdziale VIII *Lumen gentium: Wprowadzenie* (por. RM 1-6)⁵⁸, część pierwsza – „Maryja w tajemnicy Chrystusa”⁵⁹, trzy paragrafy o znaczącym tytule: „Łaski pełna” (RM 7-11); „Błogosławiona, która uwierzyła” (RM 12-19); „Oto Matka twoja” (RM 20-24), gdzie Ojciec Święty towarzyszy czytelnikowi rozważaniem zasadniczo biblijnym

⁵² H.U. VON BALTHASAR, *Commento all'enciclica Redemptoris Mater*, w: J. RATZINGER, H.U. VON BALTHASAR, *Maria il Sì di Dio all'uomo. Introduzione e Commento all'enciclica Redemptoris Mater*, Queriniana, Brescia 1987, 41.

⁵³ Por. „Acta Apostolica Sedis” 79(1987) 361-433; *Enchiridion Vaticanum*, t. 10, 906-1043, nn. 1272-1421 (tekst dwujęzyczny łacińsko-włoski). Czasopismo „Marianum” 50(1988) i 51(1989) poświęciło encyklice interesujące opracowania interdyscyplinarne; polecamy także numer monograficzny: *La Redemptoris Mater de Juan Pablo II. Analisis y perspectivas*, „Estudios Marianos” 61(1995) 7-319.

⁵⁴ Rok Maryjny 1987-1988, ogłoszony przez Papieża dla całego Kościoła, jawi się w encyklice w stałym napięciu pomiędzy wymiarem *emotywnym* a *racjonalnym*. Rodzaj literacki jest typowo *duchowy*, medytacja nad objawieniem misterium maryjnego, w którym nie chodzi jedynie o „naukę wiary”, lecz również „o życie wiarą”. Jak zresztą w innych encyklikach, także i w tej obecne jest spojrzenie „niespokojne” ku spotkaniu z trzecim milenium, które dla Papieża reprezentuje rodzaj przełomu historyczobawczego, moment pełen znaczenia, w którym Kościół zwraca się ku „Gwieździe Porannej”, ku Matce Odkupiciela.

⁵⁵ Por. J. GALOT, *L'itinéraire de foi de Marie selon l'encyclique „Redemptoris Mater”*, „Marianum” 51(1989) 33-55; J.P. GABUS, *Le cheminement de la foi de Marie et le nôtre. Une lecture protestante de „Redemptoris Mater”*, TAMŻE, 305-320.

⁵⁶ Por. GIOVANNI PAOLO II, *Redemptoris Mater*, w: *Enchiridion Vaticanum*, t. 10, 1272-1421.

⁵⁷ W tekście oficjalnym opublikowanym przez „Acta Apostolica Sedis” encyklika, składająca się z 52 artykułów lub numerów, jest pozbawiona tytułów trzech części i odnośnych podtytułów paragrafów; znajdują się one natomiast w tomie, także oficjalnym, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, tom X/1, 744-803.

⁵⁸ Por. *Enchiridion Vaticanum*, vol. 10, 1272-1286.

⁵⁹ Por. TAMŻE, 1287-1340, s. 918-967.

skoncentrowanym na wędrówce wiary przeżywanej także przez Matkę Jezusa, w przyjęciu, służeniu i rozumieniu tajemnicy transcendentnego wydarzenia antropologicznego i mesjańskiego Syna, otrzymanego jako nieoceniony, dziewiczy dar z Wysoka.

Poza tym, od samego początku encykliki Jan Paweł II wprowadza Maryję w kontekst historii zbawienia, ukazując Jej ścisłą więź z Synem-Panem (ponieważ *tylko w tajemnicy Chrystusa wyjaśnia się w pełni Jej własna tajemnica*: RM 4)⁶⁰ i z Kościołem pielgrzymującym, podkreślając Jej obecność wewnątrz „przestrzeni” tej historii, w której jeszcze trwa walka między Niewiastą a wężem, *walka, która ma wypełnić całe ludzkie dzieje* (RM 11)⁶¹, ponieważ centralny punkt historii zbawienia jest ustanowiony w oparciu o wolność człowieka, który może wybrać albo odrzucić Chrystusa, przyjmując lub odrzucając inspirację Ducha i miłosierną hojność Ojca.

Wiara Maryi, Jej świętość, przyjęcie przez Nią woli Bożej ze wspa- niałą i prawdziwą pokorą oraz uległością we wszystkich okolicznościach życia, Jej współpraca z Chrystusem i z Duchem dla zbawienia ludzi, Jej nieprzyjaźń ze złem i walka z nim podjęta w życiu i kontynuowana w komunii świętych w niebie, z jasnością staje się uczestnictwem samego Kościoła, jak naucza Jan Paweł II w *Redemptoris Mater* 25-28. To wszystko *udziela się równocześnie drogą poznania i drogą serca. Zdobywa się ją lub odzyskuje nieustannie poprzez modlitwę* (RM 28)⁶².

Druga część encykliki, „Bogarodzica pośrodku pielgrzymującego Kościoła”⁶³, zawiera paragrafy noszące tytuły: „Kościół, Lud Boży – zakorzeniony wśród wszystkich narodów ziemi” (RM 25-28), „Pielgrzymowanie Kościoła a jedność wszystkich chrześcijan” (RM 29-34)⁶⁴, „«Magnificat» pielgrzymującego Kościoła” (RM 35-37), gdzie Jan Paweł II, odnosząc się do nauki zaczerpniętej z Soboru Watykańskiego II, przedstawia wspólnotę kościelną w jej znaczeniu żywym, konkretnym, dynamicznym; wspólnotę ludu Bożego pielgrzymującego pośród prześlado-

⁶⁰ TAMŻE, 1281, s. 912-913.

⁶¹ TAMŻE, 1299, ss. 928-929. Por. S.M. PERRELLA, *Maria di Nazareth, icona e testimone del mistero. Anamnesi e approfondimento interdisciplinare di un tema attuale*, „Miles Immaculatae” 36(2000) 468-470; TENŻE, *Le apparizioni mariane. „Dono” per la fede e „sfida” per la ragione*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2007, 140-152.

⁶² *Enchiridion Vaticanum*, t. 10, 1351, ss. 978-979.

⁶³ TAMŻE, 1341-1374, ss. 966-1001.

⁶⁴ Tytuł ten obecny jest w tomie *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. X/1, 777; natomiast w *Enchiridion Vaticanum*, t. 10, 1355, ss. 980-981, jest on nieco inny, ukazując udział i perspektywę bardziej kościelno-ekumeniczną niż mariologiczną: „Droga Kościoła a jedność wszystkich chrześcijan”.

wań świata i pocieszeń Bożych; Kościół zaangażowany, jak Matka i Służebnica Pana, w codzienne „posłuszeństwo wiary” objawianiu się Boga Trójjedynego i aktualizowaniu w czasie i w historii Jego planu zbawienia. Lud Boży, który niestety cierpi skandal podziału i nie do końca usuniętych historycznych rozdźwięków.

W trzeciej części encykliki *Redemptoris Mater*, zatytułowanej „Pośrednictwo macierzyńskie” (por. RM 38-50)⁶⁵, Papież rozwija niektóre kwestie odnośnie do relacji obecnej pomiędzy Matką Zbawiciela a Kościołem, które były już podejmowane przez Sobór Watykański II. W strukturalnej harmonii z pierwszymi dwoma częściami, także trzecia część encykliki *Redemptoris Mater* jest podzielona na trzy paragrafy: „Maryja – Służebnica Pańska” (RM 38-41), „Maryja – w życiu Kościoła i każdego chrześcijanina” (por. RM 42-47)⁶⁶; „Znaczenie Roku Maryjnego” (por. RM 48-50). W tych trzech paragrafach, w świetle Objawienia biblijnego, Tradycji Kościoła, VIII rozdziału *Lumen gentium*, Jan Paweł II proponuje pogłębioną medytację teologiczną i konkretną aplikację obecności i funkcji macierzyńskiej Maryi, rozumianej zarówno jako *szłużba Chrystusowi* w Jego dziele odkupieńczym, jak i *współpraca i wstawienictwo* w życiu Kościoła i każdego chrześcijanina⁶⁷.

Ważny temat „macierzyńskiego pośrednictwa” stanowi jeden z filarów dokumentu Jana Pawła II, będąc prawdziwym i właściwym pogłębieniem oraz uzupełnieniem nauczania soborowego obecnego w *Lumen gentium* 62, gdzie zostało podkreślone, iż macierzyństwo Maryi w ekonomii łaski przedłuża się aż do końca czasów i wyraża się jako *salutiferum munus*, czyli skierowane ku otrzymaniu przez ludzi odkupionych darów wiecznego zbawienia⁶⁸.

⁶⁵ Por. *Enchiridion Vaticanum*, t. 10, 1375-1405, ss. 1000-1031.

⁶⁶ W tej sekcji Papież pogłębia aspekty relacji między Maryją a Kościołem, już zilustrowane przez *Lumen gentium* i przez *Marialis cultus* (por. *La spiritualità mariana della Chiesa alla luce della «Redemptoris Mater»*, Teresianum, Roma 1988). W tym kontekście Papież antycypuje to, czego będzie uczył w *Mulieris dignitatem*, w 1988, odnośnie do realnego i kobiecego wymiaru osoby Matki Odkupiciela [por. RM 46; M. NAVARRO PUERTO, *Vocación y dignidad de la mujer el n. 46 de la «Redemptoris Mater»*, „Marianum” 51(1989) 188-228]. Na temat duchowości maryjnej Kościoła zob. S. DE FIORES, *Maria nella vita secondo lo Spirito*, AMI, Roma 2003; R. ZAS FRIZ DE COL, *Spiritualità*, w: *Mariologia...*, 1146-1162; F. ASTI, *Mistica*, w: *Mariologia...*, 854-864.

⁶⁷ Por. G. CALVO MORALEJO, *La «maternidad nueva» de María en la Redemptoris Mater*, „Estudios Marianos” 54(1989) 157-197.

⁶⁸ Por. S.M. MEO, *Le tematiche teologiche attuali intorno alla funzione materna di Maria verso gli uomini*, w: *Il ruolo di Maria nell'oggi della Chiesa e del mondo*, Marianum, Roma 1979, 35-67.

Poza tym, w chwale niebieskiej macierzyńskie działanie wyniesione do chwały Maryi Dziewicy polega w istocie na Jej „wielorakim wstawianictwie” u Trójcy Świętej na rzecz ludzi; troszczy się Ona o nich i wstawia za nimi, jest wzywana i czczona przez swych czcicieli w Kościele⁶⁹. Pojęcie pośrednictwa odnajduje w tym swoją wartość; encyklika Wojtyły przedstawia pośrednictwo maryjne jako udział w podstawowym i najwyższym dziele Pośrednika.

Trzeba jednakże zauważyć, że Sobór Watykański II mówi o „funkcji macierzyńskiej” lub o „funkcji podporządkowanej” Matki Zbawiciela, unikając, wydaje się, określenia „pośrednictwo”, podczas gdy istotnie ta macierzyńska funkcja jest *specyficzną formą* pośredniczenia. Uważając systematycznie określenia „pośredniczenie”, encyklika *Redemptoris Mater* przekracza nieomówienia, jakie naznaczyły wypowiedź odnowionej propozycji doktrynalnej Soboru Watykańskiego II; zapobiega ona, z drugiej strony, wszelkiej obiekcji, stawiając akcent, podobnie jak Sobór, na jedyne pośrednictwo Chrystusa, od którego pochodzi i zależy pośrednictwo Matki i Służebnicy w Odkupieniu rodzaju ludzkiego⁷⁰.

Encyklika *Redemptoris Mater* kończy się ukazaniem „znaczenia Roku Maryjnego” ogłoszonego na rok 1987-1988 (por. RM 48-50), który miał inną motywację i cele, niż Rok Maryjny ogłoszony przez papieża Piusa XII w 1954 r. dla upamiętnienia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu⁷¹. Jan Paweł II kończy swą encyklikę głęboką i piękną medytacją teologiczną nad rolą Dziewicy w życiu Kościoła pielgrzymującego, inspiracją tych rozważań jest średniowieczna antyfona *Alma Redemptoris Mater*⁷², przytoczona dosłownie w tekście papieskim (por. RM 51-52)⁷³.

⁶⁹ Zarówno pośrednictwo Maryi, jak i wzywanie Jej matczynej pomocy są do zrozumienia w kontekście jedyne go pośrednictwa Chrystusa, por. S.M. PERRELLA, *Maria serva del Signore e della Redenzione. Tra richieste e approfondimenti*, „Miles Immaculatae” 35(1998) 259-298.

⁷⁰ O naturze i formie pośrednictwa Maryi, por. *In Cristo unico mediatore Maria cooperatrice di salvezza*, AMI, Roma 2008; S. DE FIORES, *Mediatrice*, w: TENZE, *Maria. Nuovissimo Dizionario*, t. 2, EDB, Bologna 2006, 1081-1141; A. ESCUDE-RO CABELLO, *Approcci attuali e proposte teologiche sul tema della cooperazione mariana*, „Marianum” 61(1999) 177-211; C. PÉREZ TORO, S.M. PERRELLA, *Cooperatrice/Mediatrice*, w: *Mariologia...*, 327-336; D. LÁZARO ILZO, *La mediazione materna di Maria in Cristo negli insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Eupress FTL, Lugano 2011.

⁷¹ Zob. *L'Anno Mariano 1954 nell'Urbe e nell'Orbe*, Tipografia Poliglotta Vaticana, Città del Vaticano 1958; S. DE FIORES, *Maria nella teologia contemporanea*, Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa», Roma 1991³, 533-551.

⁷² Por. A.M. CATANESE, *L'antifona «Redemptoris Mater». Il commento di Giovanni Paolo II*, „Marianum” 51(1989) 359-378.

⁷³ Por. *Enchiridion Vaticanum*, t. 10, 1414-1418.

Na podstawie komentarza do encykliki napisanej przez tego samego Papieża, mamy potwierdzenie tego, że *charakter chrystologiczny przemówienia rozwiniętego w encyklice opiera się na wymiarze eklezjologicznym i mariologicznym*⁷⁴. Podsumowując, oddajmy głos Autorowi encykliki:

*Horyzonty ukazane w Redemptoris Mater, sięgając kosmicznego wymiaru tajemnicy Odkupienia, otwarte są dla całego rodzaju ludzkiego w imię solidarności z ludźmi, z którymi Kościół wspólnie przemierza drogę ziemskiego życia, świadom wspaniałych spraw, jakie ożywiają u samych jej korzeni cywilizację na przełomie tysiącleci, w nieustannie trwającym procesie „upadania” i „powstawania” człowieka. Kościół uczestniczy w wielkich dążeniach, żyjących w świadomości współczesnego świata: jednostek, rodzin i narodów*⁷⁵.

Encyklika z 25 marca 1987 r. stanowi wyraźne świadectwo Biskupa Rzymu na temat miejsca Matki Odkupiciela w wierze chrześcijańskiej i w życiu Kościoła posoborowego⁷⁶; jest wyrazem synowskiej i dojrzałej pobożności maryjnej człowieka, kapłana i biskupa Karola Wojtyły⁷⁷; stanowi owoc jego osobistej medytacji teologicznej i kontemplacji egzystencjalnej⁷⁸. Nie musi to prowadzić do niezrozumienia jej do tego stopnia, by zaliczać *Redemptoris Mater* do „pobożnej mowy” na temat Maryi na kanwie jego osobistych rozmyślań.

Tak więc, aby *uniknąć jakichkolwiek nieporozumień lub pospiesznych interpretacji, encyklika nie jest prostym wezwaniem do pobożności maryjnej ze strony ludu chrześcijańskiego. Encyklika Redemptoris Mater, zawierająca długą refleksję logiczną – typową dla Jana Pawła II, który kilkakrotnie powraca do tych samych sformułowań w celu ich pogłębienia – jest przede wszystkim wykładem biblijnej doktryny mariologicznej, obecnej w Nowym Testamencie, rozwiniętej przez Ojców Kościoła wschodniego*

⁷⁴ GIOVANNI PAOLO II, «*L'ho coltivata a lungo nel cuore*» (25 III 1987), w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. X/1, 808.

⁷⁵ TAMŻE, 810.

⁷⁶ Por. J. RATZINGER, *Maria Chiesa nascente*, San Paolo, Cinisello Balsamo 1998, 29-50.

⁷⁷ Por. K. MROCZEK, *La strada mariana di Karol Wojtyła*, „Miles Immaculatae” 27(1991) 61-72.

⁷⁸ Odnośnie do genezy dokumentu Laurentin pisze: *Papież napisał encyklikę własnoręcznie i po polsku. Przekazał tłumaczenie włoskie (dokument pracy) kilku przedstawicielom dykasterii rzymskich (Wiara, Ewangelizacja itd.) i Uniwersytetów (Marianum, Gregoriana, ecc.) stosując jednakże z powściągliwością wskazówki i rygorystycznie trzymając linię i spójność dokumentu.* R. LAURENTIN, *Un anno di grazia con Maria. La sua storia, il dogma, la sua presenza*, Queriniana, Brescia 1987, 174).

*i zachodniego, i postawionej w nowym świetle Soboru Watykańskiego II, przede wszystkim w rozdziale VIII Lumen gentium*⁷⁹.

W sferze niebiańskiej mediacji Niepokalanej Dziewicy Matki Jezusa, ukoronowanej w niebie, gdyż Wniebowziętej z duszą i ciałem do Boga, mieszczą się tematy delikatne i trudne wielorakiej i czynnej Jej obecności w naszej historii osobistej i wspólnotowej⁸⁰; obecność ta poświadczona jest również autentycznymi *objawieniami maryjnymi (lub mariofaniami)*, będącymi „darem” dla wiary i „wyzwaniem” dla rozumu.

Rzeczywiście od początków chrześcijaństwa, zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie, wczoraj i dzisiaj, następowały po sobie i następują informacje o *objawieniach* niebieskiej Matki, które Kościół w swym wyważonym nauczaniu, roztropnie i z mądrością rozeznaje i potwierdza – czasami z nadmierną powolnością zważywszy na trudność w badaniu – jako prawdziwe bądź nieprawdziwe manifestacje Jej macierzyńskiej obecności; manifestacje, które często, szczególnie w ostatnich wiekach, przyciągają uwagę licznych wiernych, ciekawskich, sceptyków, naukowców i pracowników mediów.

Wobec tych *niezwykłych fenomenów* – narracja biblijna oraz jej język stosują tu rozróżnienie pomiędzy *wizją*, doświadczeniem subiektywnym a *objawieniem*, wydarzeniem obiektywnym, kończącymi *unikanie* Transcendencji w codzienność często dramatycznej historii ludzkiej. Jest zatem koniecznym, aby stawiać pytania: czy wystarczają informacje podawane przez środki masowego przekazu odnośnie do *objawień, niebiańskich przesłań*, domniemanych *czudownych wydarzeń*, o *przybywaniu* niezliczonych *tłumów* itd., aby dojść do stwierdzenia ich autentyczności? Czy to naprawdę niebo się objawia, mówi i modli się, czy istnieją inne wyjaśnienia? Jak powinien się zachować wierzący wobec takich stwierdzonych zjawisk? Jak odróżnić prawdziwe objawienie nadprzyrodzone od sugestii indywidualnych czy wręcz zbiorowych, jak rozpoznać czy rodzą się one w czystej dobrej wierze czy też są skutkiem mistyfikacji czy zawsze możliwych halucynacji? Czy są to zasadne i konieczne pytania, które w długiej historii Kościoła angażują duszpasterzy i naukowców; wystarczy pomyśleć chociażby o przypadku domniemanych objawień maryjnych w Medjugorje⁸¹.

⁷⁹ *Maria «pellegrina nella fede» secondo la nuova enciclica*, „La Civiltà Cattolica” 138(1987) nr 2, 5.

⁸⁰ Por. T. TURL, *Presenza*, w: *Mariologia...*, 1002-1012.

⁸¹ „L'Osservatore Romano” w czwartek 18 marca 2010 podał wiadomość o utworzeniu komisji weryfikacyjnej składającej się z kardynałów, biskupów, teologów i ekspertów w różnych dziedzinach (kanoniści, psychologzy, lekarze, teologowie, mariologzy itd.) odnośnie do „przypadku Medjugorje”. Inicjatywa, która angażuje jako eksperta teologa Salvatore M. Perrella, poparta na ile wiadomo wyrażoną wolą papieża Benedykta XVI na prośbę wielu członków episkopatu i świata katolickiego, ma

Taką tematyką zainteresowała się także *teologia ekumeniczna* w dyskusji nad kwestią macierzyńskiej posługi Maryi. Myślmy na przykład o dokumencie dialogu między anglikanami a katolikami: „Maryja łaska i nadzieja w Chrystusie” z 2 lutego 2004 roku⁸².

W każdym razie jedno jest pewne: negowanie czy potwierdzanie takich zjawisk jest czymś absolutnie niepoprawnym i nieodpowiednim, *owoce duchowe* wraz z *rozeznaniem kościelnym* są najlepszym arbitrem autentyczności lub jej braku w podejmowanej kwestii.

Co do procedury kościelnej to należy przypomnieć, że kwestią tą zainteresowały się zarówno Sobór Laterański V (1512-1517), jak i Sobór Trydencki (1545-1563), powierzając biskupowi diecezjalnemu, arcybiskupowi metropolicie (w czasach nam bliskich, Konferencji Episkopatu danego terytorium) oraz Papieżowi rozeznanie co do prawdziwości stwierdzonych faktów; wydania Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 i z 1983 r. nie dają żadnych wskazówek w tym zakresie⁸³.

Kongregacja Nauki Wiary po czterech latach studiów, począwszy od 1974 r., opracowała 25 lutego 1978 r., z podpisem kardynała prefekta Francesco Sepera, dokument *ad interim* e *sub secreto*, do stosowania przez kompetentne władze kościelne, pod tytułem: *Normae S. Congregationis pro Doctrina Fidei de modo procedendi in diiudicandis praesumptis apparitionibus ac revelationibus*. Dokument ostatecznie został opublikowany 14 grudnia 2011 r., i przetłumaczony na najważniejsze współczesne języki wraz z ważnym i aktualnym wstępem pod redakcją Prefekta Kongregacji Nauki Wiary kard. Williama Levady⁸⁴.

doprowadzić do rozstrzygnięcia raz na zawsze kwestii nadzwyczajności, czy też nie, zjawisk mariofanijnych, które się ciągną od 24 czerwca 1981 r. Ta Komisja pracuje w *sposób dyskretny* i na końcu badań poda wynik własnych badań do Kongregacji Nauki Wiary. Por. *Commissione internazionale di inchiesta su Medjugorje*, „L'Ossevatore Romano”, 18 III 2010, 7.

⁸² Dobra synteza tej kwestii została podjęta w kierowanej przeze mnie pracy licencjackiej z teologii: F. MAZZA, *Le rivelazioni private e le apparizioni mariane nel documento ecumenico Arcic-II di Seattle: „Maria: grazia e speranza in Cristo (2004)”*, Marianum, Roma, 2009-2010. Por. S.M. PERRELLA, *Anglicani e Cattolici: «... con Maria la Madre di Gesù» (At 1, 14). Saggio di mariologia ecumenica*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2009.

⁸³ Por. J. BOUFLET, *Apparizioni mariane antiche e moderne. Storia e significato nella vita della Chiesa*, San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 1999; *Dizionario delle «apparizioni» della Vergine Maria*, red. R. LAURENTIN, P. SBALCHIERO, Edizioni ART, Roma 2010; S.M. PERRELLA, *Impronte di Dio nella storia. Apparizioni e Mariofanie*, Messaggero, Padova 2011; S. DE FIORES, *Perché Dio ci parla mediante Maria. Significato delle apparizioni mariane nel nostro tempo*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2011; S.M. PERRELLA, G.M. ROGGIO, *Apparizioni e Mariofanie. Teologia, Storia, Verifica ecclesiale*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2012.

⁸⁴ Por. CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, *Norme per procedere nel discernimento di presunte apparizioni e rivelazioni*, LEV, Città del Vaticano 2012.

Odnosnie do omawianej procedury weryfikacyjnej, dykasterium Watykańskie domaga się: *dokładnej informacji o faktach* poprzez obserwację i zebranie wiary godnych świadectw; *przetestowania wiado- mości* do wydarzenia ponadnaturalnego, które nie może być sprzeczne z wiarą chrześcijańską; *diagnozy medyczno-psychologicznej* dla upew- nienia się o stanie zdrowia i normalności osoby widzącej, także dla od- rzucenia możliwości zjawiska halucynacji; *stopnia wykształcenia osoby widzącej*, jej znajomości prawd wiary, jej życia duchowego i sakramen- talnego, informacji na temat jej stopni komunii kościelnej; *owoców du- chowych* (por. Mt 7, 16), takich jak powrót do wiary osób dalekich od Kościoła, moralność i kościelność egzystencji, współpraca w ewangeli- zowaniu świata, kultur i zwyczajów...; ewentualnych *cudownych uzdro- wień*, które są otrzymane z racji stwierdzonego prywatnego objawie- nia; *osądu Kościoła*⁸⁵.

W stosunku do przeszłości, komisje kościelne poddają osoby widzą- ce skrupulatnym badaniom duchowym, dążąc do ustalenia „prawdy” owych niezwykłych zjawisk. W tym celu są one przepytywane i opisu- ją cudowne wydarzenia. Następnie członkowie komisji dokonują prze- słuchania świadków; a w końcu poszukują potwierdzenia zjawisk, jeśli podtrzymywane wydarzenie nadal pozostaje „polem niepewności” (nie- wysłuchane, nieuchwytnie itd.).

W minionych czasach bardziej łaskawie traktowano i brano pod uwagę *sensus fidelium* i *głos ludu*, niż kompetencję ekspertów, co ma miejsce też w czasach obecnych⁸⁶. Wobec tych wszystkich zjawisk, które namnożyły się bez miary w XX wieku, Kościół słusznie przyjmuje po- stawę ostrożną, rygorystyczną i refleksyjną, dochodząc do bardzo nie- wielu kanonicznych, oficjalnych uznań. Objawienia stanowią argument zawsze aktualny, wzbudzający żywe zainteresowanie pośród osób każ- dej grupy społecznej i kultury; są one poza tym dzisiaj także *darem* dla wiary i *wyzwaniem* dla rozumu.

Nauczanie Kościoła względem objawień stosuje trzy kryteria z od- nośnym osądem: 1) *kryterium pozytywne*, wedle którego „obejmuje nadprzyrodzoność” (*constat de supernaturalitate*); 2) *kryterium oczeki-*

⁸⁵ W tej dziedzinie ważne i wyczerpujące jest studium przeprowadzone przez eksper- ta prawnika i członka Kongregacji Nauki Wiary: CH.J. SCIACLUNA, *Orientamen- ti dottrinali e competenze del vescovo diocesano e della Congregazione per la Dot- trina della Fede nel discernimento delle apparizioni mariane*, w: *Apparitiones Beatae Mariae Virginis in historia, fide, theologia*, red. S.M. CECCHIN, A. LIGOTTI, t. 1, PAMI, Città del Vaticano 2010, 329-356.

⁸⁶ Por. L. DE CANDIDO, *Manifestazioni straordinarie per il bene del popolo di Dio*, „Credere Oggi” 24(2004) nr 4, 77-89.

wania, wedle którego „niepewna jest nadprzyrodzoność” (*non constat de supernaturalitate*); 3) kryterium negatywne, wedle którego „pewna jest nienadprzyrodzoność” stwierdzonych faktów (*constat de non supernaturalitate*).

Niezwykłe zjawiska sprawdzone i uznane przez władze kościelne, związane są z dobrowolnością ich przyjęcia. Wiara opiera się jedynie na publicznym Objawieniu Bożym, zakończonym wraz ze śmiercią ostatniego z Apostołów.

W każdym przypadku prawdziwe objawienia maryjne, te które miały aprobatę kompetentnych władz kościelnych, stwierdzają w sposób im właściwy macierzyńską obecność i ewangeliczną misję chwalebnej Dziewicy, wobec narodów oraz poszczególnych mężczyzn i kobiet: obecność i misja, która polega na pomaganiu wszystkim w znalezieniu – w wędrówce wiary w Pana Jezusa – drogi do domu Ojca.

Objawienia przynależą do kategorii *lask darowanych darmo* „z Nieba” i abstrahują od stanu łaski tych, którzy je otrzymują. Bóg wpisuje się w historię świata matczynym udziałem Maryi, a pozytywne skutki stają się widoczne: objawienia maryjne nie są nastawione na chwałę Dziewicy, lecz mają na celu wzmocnienie wiary w Jezusa Chrystusa, ożywiają pobożność eucharystyczną, prowadzą do nawrócenia i do umocnienia życia chrześcijańsko-kościelnego, i w sposób im właściwy, wpływają na historię świata.

Objawienia te nie pomnażają Objawienia danego Kościołowi poprzez Pismo Święte, lecz raczej czynią je aktualnym w danym okresie czasu: wspomagają Kościół, umacniają w ludziach wiarę i pogłębiają świadomość oraz konieczność/potrzebę zbawienia. Objawienia Maryi miłosiernej, modlącej się przed tronem Trójcy Świętej, by być autentycznymi i adekwatnymi, nie mogą nie przywoływać wielkiej wartości i konieczności modlitwy, przez którą jest Ona, Maryja, w Chrystusie i w Duchu, zawsze aktualną mistrzynią i wychowawczynią⁸⁷.

* Refleksja nad Matką Jezusa wiele razy poprowadziła Jana Pawła II do konfrontacji z „kwestiami kobiecymi” w świecie i w Kościele, przede wszystkim poprzez list apostolski *Mulieris dignitatem* (15 sierpnia 1988 r.), o godności i powołaniu kobiety, który umiejscawia się w tym

⁸⁷ Por. K. RAHNER, *Visioni e profezie. Mistica ed esperienza della trascendenza*, Vita e Pensiero, Milano 1995; A. SUH, *Le rivelazioni private nella vita della Chiesa*, ESD, Bologna 2000; F.M. DERMINE, *Mistici veggenti e medium. Esperienze dell'aldilà a confronto*, LEV, Città del Vaticano 2003²; S.M. PERRELLA, *Le Mariofanie. Per una teologia delle apparizioni*, Messaggero, Padova 2009.

dokładnym klimacie kulturowym integracji pomiędzy tym, co kobiece, a tym, co męskie („jedność w odmienności i we wzajemności”), oraz wnosi swój autorytatywny wkład poprzez propozycję antropologii biblijnej w odniesieniu do osoby Maryi z Nazaretu, która ukazuje kobietom w sposób wybitny i szczególny, ich godność i powołanie, nakładając mężczyznom do uznania z wdzięcznością szczególnego „geniuszu kobiecego”, nierealistycznego i nierozpoznanego przez zwyczaje i wielowiekowe zachowania kulturowe i religijne – nie po linii z planem Boga w Chrystusie⁸⁸.

Nowym źródłem nadziei jest list apostołski *Mulieris dignitatem* Jana Pawła II, w którym, bez wchodzenia w polemiki, przedstawia swoją odpowiedź na oczekiwania w kontekście swojej posługi Trójjedynemu Bogu, w relacji do którego rozpatruje powołanie i godność kobiety, podkreślając prawdę, że człowiek istnieje historycznie jako „jedność we dwoje”⁸⁹, bazując w ten sposób w świetle wydarzenia, iż człowiek został stworzony na obraz Boga, przede wszystkim na wartości i znaczeniu radykalnej jedności dwojga i na równości zróżnicowanej mężczyzny i kobiety⁹⁰; ale także na odwiecznej prawdzie o człowieku, „mężczyźnie i kobiecie”, którzy w Chrystusie, doskonałym obrazie Ojca, znajdują pełne światło (por. MD 2)⁹¹.

List apostołski odbił się szerokim echem zarówno w świecie religijnym, jak i świeckim. Spotkał się z różnymi ocenami, od aplauzów do najostrzejszej krytyki⁹². Poszukiwanie radykalnego pogłębienia struktury ludzkiej, w świetle definitywnego i pełnego Objawienia w Chrystusie, znajduje horyzont, w którym papież Wojtyła prowadzi swoją refleksję nad kobietą, uważając jednocześnie wymiar kobiecy za historycznie uwarunkowany oraz możliwość przekroczenia uwarunkowań historycznych na drodze chrześcijańskiej.

⁸⁸ Por. GIOVANNI PAOLO II, *Mulieris dignitatem*, w: *Enchiridion Vaticanum*, t. 11, 1206-1345; A. SERRA, *La «Mulieris dignitatem»*. *Consensi e dissensi*, „Marianum” 53(1991) 144-182; C. MILITELLO, *Donna in questione. Un itinerario ecclesiale di ricerca*, Cittadella, Ricceri 1992.

⁸⁹ Wobec częściowej *bis-story*, historii-jego (aby przywołać język feminizmu amerykańskiego), jeśli coś wymaga przeciwstawienia się *her-story*, historii-jej, są autorzy, którzy proponują hermeneutykę historyczną i refleksję antropologiczną obcą stronniczości, skoncentrowaną na dialektyce inkluzyjnej (zawierającej) czy wzajemności, integracji w braterstwie-siostrzaności.

⁹⁰ Por. *Che differenza c'è. Fondamenti antropologici e teologici della identità femminile e maschile*, SEL, Torino 1996; A. DANESE, G.P. DI NICOLA, *Il maschile e la teologia*, EDB, Bologna 1999.

⁹¹ Por. *Enchiridion Vaticanum*, t. 11, 1211, ss. 710-711; J. RATZINGER, E. GÖSSMANN, *Il tempo della donna. Sulla lettera apostolica di Giovanni Paolo II „Mulieris dignitatem”*, Queriniana, Brescia 1990.

Mulieris dignitatem jest rzeczywiście cały przeniknięty i oświetlony najwyższym symbolicznym archetypem godności i kobiecej misji w czasie i w wieczności: Dziewicy Matki⁹³. Maryja jawi się jako kobieta ustrzeżona przed wypaczeniem i zafalszowaniem grzechu⁹⁴; jest Ona zbawczą kobiecością zwróconą ku własnej integralności i jest tym wymiarem kobiecym, który przewyższa i wyrównuje w Kościele wymiar męski reprezentowany przez Piotra, a zatem ukazuje wymiar Kościoła w swym aspekcie maryjnym⁹⁵. W tym kontekście Kościół jest zaproszony przez Papieża do ponownego odkrycia głębokiego znaczenia Jej kobiecości i tego wszystkiego, na co Ona wskazuje, także na *poziomie instytucjonalnym*, z uwagi na miejsce, jakie ma w nim kobieta. To jest „dar oblubienicy”, o którym mówi Biskup Rzymu (por. MD 27)⁹⁶.

Kobiety są oczywiście wezwane, jako pierwsze, do przebycia z „twórczą fantazją” dróg prowadzących do wielkich dzieł Bożych, lecz istnieje także konieczna nie mniej ważna, wrażliwsza praktyka pastoralna do popierania, szerzenia i promowania drogi kobiet, które słusznie dziś proszą o bycie słyszаныmi w refleksji i w wyborach dokonywanych przez Kościół, wobec wielkich problemów i wyzwań wynikających z czasu postmodernistycznego.

Ich skuteczna obecność, nie mniej niż poszukiwanie ról w Kościele do przydzielenia kobietom, może gwarantować ów kobiecy wymiar bycia człowiekiem, bez którego nie jest możliwym myślenie i działanie w pełni człowieczeństwa, według stwórczego planu Boga i według ewangelicznego *kerygmatu* początkowo ustalonego przez Pana Jezusa.

Pośród głosu kilku kobiet naszego czasu (a szczególnie w świecie feministycznym), w ukazywaniu obrazu Maryi z Nazaretu relacje zostały dosyć mocno zmienione i kontrowersyjne: dokonano przejścia od gwałtownego zakwestionowania i marginalizacji modelu maryjnego pasywno-katolickiego⁹⁷, do ponownego odkrycia znaczenia prorockiego,

⁹² Por. J.A. RIESTRA, *Bibliografía sobre la «Mulieris dignitatem»*, „Estudios Marianos” 62(1996) 267-290.

⁹³ Por. M. FARINA, *La «Mulieris dignitatem»: il progetto di Dio appella una nuova coscienza femminile. Approccio teologico-fondamentale*, „Salesianum” 27(1989) 11-47.

⁹⁴ Por. TAMŻE.

⁹⁵ Na temat *maryjnego profilu* Kościoła, zob. B. LEAHY, *Il principio mariano nella Chiesa*, Città Nuova, Roma 1999; A. BALDINI, *Principio petrino e principio mariano nel «Il complesso antiromano» di Hans Urs von Balthasar*, Eupress, Lugano 2003.

⁹⁶ Por. *Enchiridion Vaticanum*, t. 11, 1326-1330, ss. 822-829.

⁹⁷ Zob. C. MULACK, *Maria. Vergine e ribelle: la dea nascosta del cristianesimo*, Red, Como 1996.

antropologicznego i kobiecego Kobiety z Nazaretu, oraz, co wynika z *Magnificat*, Pośredniczki pokornych i ubogich, w których Pan i Kościół znajdują upodobanie⁹⁸.

Rzeczywiście, pisze teolog Caterina Halkes, *podobnie jak Bóg uniżył samego siebie w Chrystusie, aby służyć, a Chrystus, aby służyć wyzwoleniu swego ludu, tak i Maryja będzie niosła w świecie wyzwolenicze działanie: ostatni będą pierwszymi i panującymi na drodze Królestwa, będą musieli dołączyć do grupy ubogich, którzy w Maryi mają swą panią i swój wzór [...]. Widziana w ten sposób Maryja nie jest więc już przykładem wyłącznie dla kobiet, ale archetypem, symbolem otwarcia na tajemnicę naszej egzystencji i mocy prorockiej*⁹⁹.

Trzeba również zwrócić uwagę na to, że osoba Maryi wolna jest od języka uwarunkowanego kulturowo. Prawdą jest, że aż do dziś Maryja ukazywana jest jako *typ, przykład, wzór* moralnego doświadczenia każdego wierzącego, co w ostateczności rodzi problem dotyczący tego, czy to odniesienie jest konieczne i normatywne dla etycznego życia chrześcijanina¹⁰⁰.

Wobec tego kobiety, począwszy od znajomości siebie i własnej historii, mogą zaferować elementy, które innym nie są udzielone, by w ten sposób współzawodniczyć i na nowo nakreślić, wraz z innymi braćmi w wierze (duszpasterzami i teologami), *oblicze wieloznaczne* Maryi oraz ukazać znaczenie Jej obecności w życiu teologalnym i etycznym każdego wierzącego, jak i samej wspólnoty kościelnej¹⁰¹.

Niech się zatem nie uważa dziś, że taki sposób myślenia mógłby funkcjonować, lecz w każdym razie pozostanie wciąż relacją marginalną; jest jednak prawdą, jak to zauważają znane teolożki, że *istnieją jeszcze teologowie mężczyźni [...], którzy z obojętnością piszą o Maryi, o Jej byciu kobietą, bez liczenia się z doświadczeniem samych kobiet*¹⁰². Zatem, jak twierdzi Carr, *będzie tak dlatego, iż dla wielu kobiet Maryja*

⁹⁸ Por. I. GEBARA, M.C. BINGEMER, *Maria Madre di Dio e madre dei poveri*, Cittadella, Assisi 1989, 10-56; L. BOFF, *Il volto materno di Dio*, Queriniana, Brescia 1981, 15-92; S.M. PERRELLA, *Ecco tua Madre (Gv 19, 27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo...*, 277-293.

⁹⁹ C. HALKES, *Maria nella mia vita*, w: E. SCHILLEBEECKX, C. HALKES, *Maria. Ieri oggi domani*, Queriniana, Brescia 1995, 104. 117.

¹⁰⁰ Por. B. PETRÀ, *Mistero di Maria e teologia morale dal preconcilio ad oggi*, „Rivista Liturgica” 85(1988) 293-314.

¹⁰¹ Por. *Il mistero di Maria e la morale cristiana*, Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa», Roma 1992; G.M. TRAVAGLIA, *E il discepolo l'accolse con sé (Gv 19,27b). Il cammino etico-spirituale del credente sulle orme di Maria*, Padova, Messaggero 2011.

¹⁰² C. HALKES, *Maria e le donne*, „Concilium” 19(1983) nr 8, 1329.

jako Dziewica i Matka reprezentuje niemożliwy do osiągnięcia ideał, pozbawiony już znaczenia moralnego¹⁰³.

Ale z drugiej strony istnieją kobiety będące teologami i naukowcami, które w tych ostatnich latach „uczyniły” Maryję z Nazaretu realnym ideałem, możliwym do osiągnięcia, podejmując i praktykując drogę ukazywania i włączania Jej proporcjonalnie w najbardziej niedostępne przestrzenie teologii *viam cordis*, poprzez sugestywne intuicje, być może prowokowane różnymi lekturami lub spotkaniami, odkrywając w ten sposób *pasję i ciało* wbrew racjonalizmowi kartezjańskiemu¹⁰⁴.

Dlatego kontrowersyjna teolog ze Stanów Zjednoczonych Elisabeth Johnson zaprasza do ponownego odkrycia *krytycznej pamięci* przyjaciół Bożych i proroków, pisząc: *W tym kontekście kobiety aktywnie opracowują dokument o Maryi, przyjaciółce Boga i prorokini, poczynając od kobiecych doświadczeń, a szczególnie od życia kobiet ubogich. Zamiast posłużyć się tym dla wypracowania nowej teologii „kobiety”, czy dla podkreślenia stereotypowych cnót kobiecych, teologia ta otwiera przestrzeń kobietom, które się domagają ich konkretnej historii wiary i równego uczestnictwa w życiu Kościoła. Zamiast odseparowywać Maryję jako skalę nieosiągalnego porównania, teologia ta łączy Ją z ludzką rasą, w szczególności zaś z kobietami, widząc w Jej błogosławieństwie zdolność wszystkich kobiet do ukazywania wyobrażenia i obrazu Boga [...]. Wierna Bogu ponad wszelką niepewność, staje się częścią historii wspólnoty. Towarzyszka pamięci poprzez solidarność [...] staje się towarzyszką nadziei. Jest naszą prawdziwą siostrą*¹⁰⁵.

W *siostrzności* Dziewicy Matki nie tylko kobiety mogą i powinny odnaleźć swoją tożsamość w jedynym Kościele Chrystusa, w życiowej i współodpowiedzialnej komunii uczniów-Kościoła; w siostrze Maryi, uczestnicze w jednej wierze, w jednej rodzinie, w jednej walce dla dobrego *historycznego* wyniku i *wiecznego* Królestwa Chrystusa, mężczyźni i kobiety jednoczą się *przy Niej w uwielbieniu Boga i Jego niezwykłego miłosierdzia, ogłoszonego w świecie, który zmierza ku szaleństwu*¹⁰⁶.

Dlatego nie jest pozbawione mądrości i konkretności *propagowanie* w naszej współczesności, pełnej sprzeczności, nowego *Magnificat* Maryi, jako modlitwy prorockiej, agonicznej, wyzwalającej i nadającej ewange-

¹⁰³ A. CARR, *Grazia che trasforma*, Queriniana, Brescia 1991, 223.

¹⁰⁴ Por. P. VANZAN, *Panoramica della teologia femminista: l'ala radicale, quella moderata e possibili sviluppi futuri*, w: *La donna: memoria e attualità. Il lungo cammino della donna nella Chiesa: amore, fedeltà e libertà...*, t. 5, 114-137.

¹⁰⁵ E. JOHNSON, *Vera nostra sorella. Una teologia di Maria nella comunione dei santi*, Queriniana, Brescia 2004, 593-595.

¹⁰⁶ TAMZE, 599.

liczną strukturę kulturom i samemu religijnemu światu¹⁰⁷. *Mulieris dignitatem* nadal zatem zachowuje aktualność oraz ukazuje perspektywę, zapraszając jednocześnie do ich zbadania i rozwinięcia¹⁰⁸.

* Nie można w tym miejscu nie docenić, jak to zaznaczył w „motu proprio” *Porta fidei* z 11 października 2011 r. Benedykt XVI¹⁰⁹, *Katechizmu Kościoła Katolickiego* powstałego na prośbę Synodu Biskupów w 1985 r., ogłoszonego w 1992 r., który po poprawkach i uzupełnieniach został opublikowany w wydaniu łacińskim w 1997 r. na polecenie Jana Pawła II¹¹⁰.

O Maryi Dziewicy w *Katechizmie* pisze się aż do trzeciego rozdziału, który mówi o *Odpowiedzi człowieka Bogu*. W Służebnicy Pana zostaje przedstawiona najdoskonalsza realizacja posłuszeństwa wierze; w Maryi Kościół czci najczystsza realizację takiej cnoty teologicznej (por. KKK 144; 148-149; 273); w związku z tym zostaje zacytowany fragment *Redemptoris Mater*, w odniesieniu do *Lumen gentium* 58. Maryja w swej rzeczywistości zawsze Dziewicy i Matki Syna Bożego jest przedstawiona w sferze rygorystycznie chrystologiczno-mesjańskiej w drugim rozdziale drugiej części, wymownie zatytułowanej *Począł się z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny* (por. KKK 484-511)¹¹¹, gdzie jest ukazana także w swej zbawczej diakonii jako „nowa Ewa” i „Matka żyjących”, objawiając w ten sposób osobliwą relację z Synem Bożym i Synem swoim, podkreślając to wszystko, co taka relacja implikuje.

W części poświęconej nauczaniu biblijno-kościelnemu o Duchu Świętym, „Pełna Łaski” jest ukazana jako „Arcydzieło”, jako Jego szczególna Współpracownica, będąca zaś Dziewiczą Matką, w wydarzeniu Wcieleńia odwiecznego Słowa jawi się jako Kobieta z Ducha, błogosławiona i uczyniona Całą świętą, „Matką żyjących” (por. KKK 721-726).

W środowisku eklezjalnym pojawia się także artykuł, który być może się wymknął redaktorom analitycznego indeksu *Katechizmu*, chociaż zdaje się być ważny: *Maryja wyprzedza nas wszystkich „na drodze do świętości”, która jest tajemnicą Kościoła jako Oblubienicy bez „skazy czy*

¹⁰⁷ Por. TAMŻE, 595-600.

¹⁰⁸ Por. *La Mulieres dignitatem nel post-moderno alla luce di Maria*, red. L. TORTORELLA, IF PRESS, Morolo (Fr) 2012.

¹⁰⁹ Por. BENEDETTO XVI, *Porta fidei*, 11-12, LEV, Città del Vaticano 2012, 19-22.

¹¹⁰ Por. *Catechismo della Chiesa Cattolica*, LEV, Città del Vaticano 1997, 894-895; *Maria nel Catechismo della Chiesa Cattolica*, Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa», Roma 1993.

¹¹¹ Por. S.M. PERRELLA, *Maria Vergine e Madre. La verginità feconda di Maria tra fede, storia e teologia*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2003.

zmarzszczy” (por. Ef 5, 27). Z tego powodu „wymiar maryjny Kościoła wyprzedza jego wymiar Piotrowy” (KKK 773)¹¹².

W tym samym rozdziale znajdujemy paragraf całkowicie poświęcony Dziewicy co do miejsca, jakie zajmuje Ona we wspólnocie uczniów (por. KKK 963-975): *Rola Maryi wobec Kościoła jest nieodłączna od Jej zjednoczenia z Chrystusem i bezpośrednio z niego wynika* (KKK 964). Następnie, odwołując się do nauczania Ojców Kościoła i Soboru Watykańskiego II, stwierdza się, że Maryja jest Matką Kościoła, *typos*, członkiem szczególnym, całkowicie wyjątkową ikoną eschatologiczną¹¹³.

W części, która traktuje o celebracji sakramentalnej tajemnicy paschalnej, treść *Katechizmu* koncentruje się na Dziewicy z uwagi na Jej obecność w tajemnicy komunii Świętych (por. KKK 1172; 1187; 1195; 1370; 1477). *Syn Boży, który stał się Synem Dziewicy, nauczył się modlić także według swego ludzkiego serca. Nauczył się formuł modlitwy od swej Matki, która zachowywała wszystkie „wielkie sprawy” Wszchemogącego...* (KKK 2599)¹¹⁴.

Maryja jest następnie kontemplowana w Jej wzorczej postawie kobiety wiary, w modlitwie i we wspaniałomyślnym ofiarowaniu całej swej istoty Bogu (por. KKK 2617-1619; 2622), ukazując się jako „Matka żyjących”, która we wszystkich potrzebach ludzi wstawia się do swego Syna i Pana. KKK podkreśla poza tym, w jaki sposób maryjne „fiat” *to modlitwa chrześcijańska* (KKK 2617), by później docenić wartość modlitwy spełnianej w komunii ze Świętą Matką Bożą (por. KKK 1673-2675)¹¹⁵.

W tym obszarze znajdujemy także piękne wytłumaczenie modlitwy ewangeliczno-kościelnej *Ave Maria* (por. KKK 2676-2678)¹¹⁶. *Katechizm* potwierdza, w jaki sposób każda modlitwa, na wzór i w „imie” Pana Jezusa, musi być zasadniczo zwrócona do Ojca, i jako taki akt osobisty i kościelny jest podtrzymywana i uczyniona aktem jednoczącym przez

¹¹² Chodzi o cytat wzięty z listu apostołskiego *Mulieris dignitatem* 27.

¹¹³ Por. KKK 975.

¹¹⁴ Formuły modlitwy są wspaniałym i pewnym znakiem pobożności chrześcijańskiej: *czy to nabożeństwa liturgicznego, uroczystego i oficjalnego Kościoła; czy to prostej i bezpośredniej pobożności prywatnej człowieka wierzącego. Modlitwa jest wzniesieniem duszy ku Bogu czy też pytaniem Boga o dobra zgodne z Jego wolą. Jest ona zawsze darem Boga, który przychodzi spotkać człowieka. Chrześcijańska modlitwa jest osobową i żywą relacją dzieci Bożych z ich nieskończonego dobrego Ojcem, z Jego Synem Jezusem i z Duchem Świętym, który zamieszkuje w ich sercach* (*Katechizm Kościoła Katolickiego. Kompendium*, 534).

¹¹⁵ Por. KKK 562.

¹¹⁶ O takiej modlitwie bardzo ukochanej przez lud chrześcijański, por. T.F. OSANNA, *L'Ave Maria. Storia, contenuti, problemi*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2002.

Ducha Świętego (por. KKK 2559-2672; 2680); jednakże słusznie zauważono, iż język używany przez KKK charakteryzuje się także pewną precyzją terminologiczno-lingwistyczną. Zauważa się to szczególnie w sformułowaniach syntetycznych (tak zwane *en bref* – „w syntezie”), umiejscowione na końcu każdej jednostki tematycznej katechizmu. Taka precyzja nie zakłada celu samego w sobie: jest ona środkiem i miejscem naturalnego i syntetycznego wyrażenia wiary (choć, jak każde sformułowanie, niedoskonała i niekompletna), komunikacji „katolickiej” (uniwersalnej, ponadkulturowej...) w wierze.

Dzięki wspólnemu językowi wiary, powierzonemu *pamięci* obecnej i przyszłej generacji chrześcijańskiej, zostaje zaoferowana dodatkowa okazja, konkretna możliwość pojedynczemu wierzącemu i Kościołom lokalnym rozpoznania, uznania, wzrastania w tej jedności – katolickiej komunii, jaka charakteryzuje Kościół, na obraz Trójcy Świętej. Dla tych i innych powodów Max Thurian († 1996) uważał *Katechizm Kościoła Katolickiego* za tekst ekumenicznie pożyteczny i ważny, w tym znaczeniu, że *pozwala poznać naukę katolicką we wszystkich fundamentalnych punktach wiary. Będzie on zatem stanowił cenną pomoc w dialogu ekumenicznym, w którym zawsze koniecznym jest poznanie zbieżności lub zauważenie rozbieżności z całą jasnością i uczciwością. Wiele stron Katechizmu ujawnia wiarę wspólną chrześcijanom, szczególnie w pierwszej części, odnoszącej się do wyznania wiary w Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego, i w ostatniej części, poświęconej modlitwie chrześcijańskiej. Pewne delikatne aspekty, poświęcone dialogowi ekumenicznemu, znajdują w Katechizmie stosowne wyjaśnienie dla rozwiania różnych fałszywych tez, na dowód, że kiedy prawda zostaje wyrażona z całą jasnością i według jej wymiaru biblijnego i pełni tradycji, przekonuje ona z większą skutecznością*¹¹⁷.

Można zatem stwierdzić, że KKK umieścił odpowiednio i dobrze Maryję w tajemnicy Chrystusa i Kościoła, stawiając Ją w pozycji „centralnej” w wyznaniu Boga Jedyne go i Trójjednego, na równi z różnymi współczesnymi propozycjami doktrynalnymi i teologicznymi, akcentując nieodzowne ukierunkowanie ekumeniczne, które już konotuje posoborowa nauka Kościoła¹¹⁸.

Na odnowionej prezentacji katechetycznej, poczynając od Soboru Watykańskiego II, aż po nauczanie zawarte w *Katechizmie Kościoła Ka-*

¹¹⁷ M. THURIAN, *Comunione ecclesiale ed ecumenismo nella catechesi*, w: *Ecumenismo. Conversione della Chiesa*, San Paolo, Cinisello Balsamo 1995, 137.

¹¹⁸ Por. S.M. PERRELLA, «Non temere di prendere con te Maria» (*Matteo 1,20*). *Maria e l'ecumenismo nel postmoderno*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2004, 56-60.

tolickiego co do Matki Jezusa Chrystusa, wzorowały się i wzorują także katechizmy różnych Kościołów partykularnych Kościoła katolickiego¹¹⁹. 28 czerwca 2005 r., w wigilię Apostołów Piotra i Pawła, publicznie ogłoszono *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, podręcznik ułożony w 598 pytań ze stosownymi odpowiedziami, z dodatkiem około trzydziestu tablic ikonograficznych, które dobrze wyrażają Misterium wyznawane, celebrowane, omodłone, przeżywane; z suplementem wspólnych modlitw i formuł nauki katolickiej¹²⁰.

W latach 2003-2005, na prośbę biskupów z całego świata, z woli Jana Pawła II została ustanowiona komisja składająca się z kardynałów i ekspertów, której przewodniczył kardynał Ratzinger, dla opracowania bardziej syntetycznej wersji KKK. *Kompendium*, które korzysta z *motu proprio* promulgacji Benedykta XVI (28 czerwca 2005 r.) oraz z szerokiego wprowadzenia ówczesnego kardynała Ratzingera (20 marca 2005 r., kiedy jeszcze żył Papież Wojtyła), jako tekst, którego jest syntezą. Samo w sobie stanowi miarodajne *vademecum* wiary Kościoła katolickiego, pozwalając również osobom, zarówno wierzącym, jak i niewierzącym, na objęcie jednym spojrzeniem całej panoramy wiary wyznawanej przez Kościół katolicki. Pytania i odpowiedzi nie są w końcu prostymi formułami do opanowania pamięciowego. Porównanie ich ze starym katechizmem Piusa X dziś zdaje się już niewykonalne. To *Kompendium* – pisze Benedykt XVI – *ze względu na swoją krótkość, jasność i zwięzłość, zwraca się do każdej osoby, która żyjąc w sposób rozproszony i w nurcie wielu informacji, pragnie poznać Drogę Życia, Prawdę powierzoną przez Boga Kościołowi Jego Syna*. Na uroczystym zgromadzeniu, podczas którego dokonano prezentacji w Watykanie 28 czerwca 2005 r. Benedykt XVI w homilii wygłoszonej podczas celebracji niesporów wraz z kardynałami, biskupami i świeckimi, potwierdził między innymi, że *nie chodzi z pewnością o nowy Katechizm, ale o Kompendium, które wiernie odzwierciedla Katechizm Kościoła Katolickiego, który z tego powodu pozostaje źródłem, z którego można czerpać i lepiej zrozumieć samo Kompendium, zarówno model, na który nieustannie patrzeć, by odnaleźć harmonijnie przedstawioną autentyczną wiarę i katolicką moralność, i także punkt odniesienia, który musi stymulować głoszenie wiary i wypracowanie lokalnych katechizmów*¹²¹.

¹¹⁹ Por. A. AMATO, *Maria nei catechismi postconciliari Europei*, „Ricerche Teologiche” 4(1993) 153-189.

¹²⁰ Por. *Catechismo della Chiesa Cattolica. Compendio*, LEV-San Paolo, Città del Vaticano-Cinisello Balsamo 2005.

¹²¹ BENEDETTO XVI, *Omelia*, „L'Osservatore Romano”, 29 VI 2005, 5.

Co się tyczy aspektu mariologicznego i maryjnego, *Kompendium* odzwierciedla i wiernie przedstawia w syntezie teologicznej naukę i *praxis* kościelne obecne w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*¹²².

* 24 maja 1992 r., Papież udał się do Capui, w Campagni, w celu zamknięcia obchodów szesnastu wieków od Soboru plenarnego z 392 r., który, między innymi, zajmował się rozwiązaniem kwestii herezji biskupa Bonoso di Sardica, który nie akceptował nauki o trwałym dziewictwie Maryi. Przy tej okazji papież Wojtyła wygłosił bardzo ważne przemówienie, gdyż bezpośrednio skierowane do teologów, zatrzymując się na tym, „jak” teolog musi się przybliżać do tajemnicy Wcielenia Słowa i współ-relacyjnego dziewictwa Matki¹²³.

Wiara Kościoła w trwałe dziewictwo Matki Pana nie zawsze była przyjmowana z wymaganą *oboedientia fidei*¹²⁴, zawiera bowiem stwierdzenie: – „dziewiczego poczęcia” Chrystusa za sprawą Ducha Świętego bez ludzkiego udziału (*sine virili semine*); – „dziewiczego porodu”, który dokonał się w Maryi – według doktryny Ojców Kościoła, – somatycznego nienaruszenia i braku bólów porodowych, narodzenia i cudownego porodu (*incorruptibiliter genuisse*), poprzez które Syn Boży zachował fizyczną integralność Matki (*salva virginitate*)¹²⁵; – „trwania dziewictwa” w Maryi, także po narodzeniu Jezusa (*indissolubili permanente et post partum eiusdem virginitate*)¹²⁶: Dziewica z Nazaretu nie miała innych biologicznych dzieci poza Jezusem, swym Pierworodnym i *ostatio-rodny*¹²⁷.

Dzisiaj jest wielu takich, którzy pytają o pożytek, lub jego brak, w twierdzeniu doktrynalnym co do macierzyńskiego dziewictwa Maryi; jest to jednak prawda Kościoła, która jest i pozostaje przede wszystkim niewymownym Misterium! W związku z tym brazylijski teolog Clodo-

¹²² Por. KKK. *Kompendium*, 26; 85-100.

¹²³ Por. AAS 95(1993) 662-670; S.M. PERRELLA, *Ecco tua Madre (Gv 19, 27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo...*, 197-230.

¹²⁴ Zob. M. MASINI, *Maria di Nazaret la Vergine*, Messaggero, Padova 2008.

¹²⁵ W związku z tym pisze Bruno Forte: *Cudownemu sposobowi 'poczęcia' odpowiada cudowny sposób 'porodu'; to, co było Paschą, antycypuje w łonie Dziewicy, było nie mniej w momencie porodu przez Matkę*. B. FORTE, *Maria, la donna icona del Mistero...*, 118; poza tym teolog nie wyklucza, że poród dokonany przez Maryję był naznaczony bólem i cierpieniem (por. TAMŻE, 175-176).

¹²⁶ Zob. P. CONTE, *Il Sinodo Lateranense dell'ottobre 649*, LEV, Città del Vaticano 1989, 72-74; 108-123; J.A. DE ALDAMA, *El cánon tercero del Concilio Lateranense de 649*, „Marianum” 24(1962) 65-83 TENZE, *Virgo Mater. Estudio de teología patristica*. BAC, Granada 1963.

¹²⁷ Wyrażenie zaczerpnięte ze słownika używanego przez Sobór Laterański z 649 r. w kanonie III (por. DS 503).

vis Boff wysunął pięć argumentów, popierając konieczność i pożytek, dla wierzącego w Chrystusa, z przyjmowania z wiarą i egzystencjalnie takiego misterium-wydarzenia¹²⁸: – dla wyznawania prawdy wiary w Jezusa jako Syna Najwyższego, dla którego dziewictwo Matki jest znakiem uderzającym, wyrazistym i znaczącym: – dla celebrowania Boga po trzykroć Świętego, który „działa cuda”, pośród których właśnie jaśnieje niewymowne i cudowne dziewictwo Matki Emmanuela, Boga z nami: – dla zrozumienia *dziewiczej natury* miłości ludzkiej w jej najintymniejszej istocie i w swym ostatnim etapie¹²⁹; – dla pokazania sposobu całkowicie szczególnego, *opcji Boga na rzecz ubogich*, pośród których wiedzie prym Dziewica z Nazaretu (por. *Lumen gentium* 55); – dla nauczania się zachowywania w całej wierności prawdzie objawionej przez Boga w Chrystusie, czyli *virginitas fidei*, *virginitas cordis*, do czego jest wezwany cały Kościół i każdy uczeń i uczennica Jezusa.

Dzięki papieżowi Wojtyłe trwale dziewictwo Matki Pana zostało ukazane w sposób pewny oraz został pogłębiony jego obraz zarówno z punktu widzenia metodologiczno-hermeneutycznego, jak i teologiczno-symbolicznego w świetle wielkiej tajemnicy i wydarzenia Syna Bożego, prawdziwego Boga i prawdziwego Człowieka, prawdziwego Autora Dziewicy Matki¹³⁰.

* W dniach od 6 września 1995 r. do 13 listopada 1997 r. podczas środowych audjencji Jan Paweł II wygłosił wobec wiernych 70 *katechez maryjnych*, które stanowią cenne *vademecum* dla tych, którzy chcą poznać Matkę Pana oraz dla każdego, kto jest wezwany, z obowiązku pastoralnego i potrzeby serca, do mówienia o tym i przedstawiania Jej misji. 70 *Katechez maryjnych* Jana Pawła II dzieli się na trzy części:
– pierwsza: „Obecność Maryi w historii Kościoła” (6 września - 13 grudnia 1995): 9 katechez;

¹²⁸ Na temat „braci” Jezusa, zob. R. REGGI, *I «Fratelli» di Gesù. Considerazioni filologiche, ermeneutiche, storiche, statistiche sulla verginità perpetua di Maria*, EDB, Bologna 2010.

¹²⁹ Por. C. BOFF, *Postfazione. Il significato della verginità di Maria per il nostro tempo*, w: S.M. PERRELLA, *Maria Vergine e Madre. La verginità feconda di Maria tra fede, storia e teologia...*, 273-293.

¹³⁰ Kultura hedonistyczna zaciemniła wartość czystości zarówno przeżywanej jako dar dla Królestwa, jak i w małżeństwie, miejscu uprawnionym dla praktykowania miłości *eros*. Dla człowieka wierzącego, celibatariusza, zakonnika, małżonka czystość jest życiowo powiązana z *agape*, istotowym jądrem, rdzeniem życia Chrystusa w nas, który ją czyni możliwą w konkretnej realizacji i przyczynia się do pokonywania powtarzających się zagrożeń egoizmu, na szczególnie pełnym zasadzek polu seksualności ludzkiej, por L. CICCONE, *Etica sessuale. Persona, matrimonio, vita virginale*, Ares, Roma 2005.

- druga: „Wiara Kościoła o Maryi” (3 stycznia 1996 - 23 lipca 1997): 47 katechez;
- trzecia: „Rola Maryi w Kościele” (30 lipca - 12 listopada 1997): 14 katechez.

70 *Katechez maryjnych* przekazanych przez papieża Wojtyłę od 1995 do 1997 roku, stanowią rzecz jedyną w swoim rodzaju. Nauka Kościoła o osobie, roli i znaczeniu Maryi z Nazaretu w porządku wiary i życia wiarą otrzymała interesujące pogłębienie, niewzbudzające żadnych sensacji – czego nie można się spodziewać ze strony powszechnego nauczania – ale w każdym razie niepozbawione wolnych od odpowiednich i aktualnych haseł teologicznych, pastoralnych oraz ekumenicznych.

Papież Wojtyła, odwołując się do Pisma Świętego, Tradycji i Magisterium, ukazał tajemnicę Maryi, Dziewicy, Matki, Uczennicy, Ikony Kościoła i Pośredniczki łaski u Boga, z intuicją miłości i pasterską mądrością przedstawił: *via creationis, via humanitatis, via redemptionis, via pulchritudinis*. Drogi epifaniczne w Matce Pana odbijają zarówno światło „wielkich dzieł” Bożych, jak i splendoru oraz wzoru wiary stworzenia, które potrafiło zharmonizować się w pokorze i prawdzie, z realizacją trynitarnego planu zbawienia. Matka Pana, w nauczaniu wielkiego Papieża, została ukazana jako Ta, która przyczyniła się i przyczynia z Chrystusem i z Jego Duchem do *eschatologizowania historii*, czyli do zdobycia przez nią wartości łaski dla wszystkich i na zawsze. Maryja, Kobieta Wcielenia, Paschy, Pięćdziesiątnicy, początków Kościoła i Paruzji została zaangażowana przez Boga w ‘przeszłość łaski’, którą uczyniła ‘tym, co obecne’ zdolne do przyjęcia – *in nuce, in spe, in patientia, in mysterio* – przyszłej chwały. Przyczynę naszej eschatologii stanowi wydarzenie, które historycznie nas poprzedza i zbawiennie określa naszą przyszłość: tajemnicę paschalną¹³¹.

W przekazie *Katechez* Jan Paweł II był bardziej świadomy tego – jak sam pisze w encyklice *Fides et ratio* – że nauczanie *zawarte w katechezie ma formacyjny wpływ na człowieka. Katecheza, która jest także formą przekazu językowego, winna przedstawiać całą i nienaruszoną doktrynę Kościoła, ukazując jej więź z życiem wierzących*¹³².

¹³¹ Por. S.M. PERRELLA, *Il „fatto” e il „significato” della verginità feconda della Madre di Gesù. Una rilettura teologica a vent’anni dall’intervento a Capua di Giovanni Paolo II (1992-202)*, „Theotokos” 20(2012) 187-242.

¹³² M.G. MASCIARELLI, *L’innocente. Maria, l’immacolata*, LEV, Città del Vaticano 2005, 134; por. G. FORLAI, *Maria e il regno che verrà. Teologia a spiritualità mariana in prospettiva escatologica*, Messaggero, Padova 2005.

Maryja z Nazaretu, jak wykazał Jan Paweł II, pozostaje dla Kościoła wszystkich czasów, a tym samym dla każdego poszczególnego wierzącego, prawdziwym i żywym „katechizmem wiary”, umieszczonym pomiędzy *nauczaniem a świadectwem*, przekazując w tym celu nie abstrakcyjne czy zawile „pojęcia prawdziwe”, ale Tajemnicę Boga żyjącego, przez Nią zrodzonego i przyjętego, któremu posługiwała z wiernością i prawością, stając się dla nas wszystkich *Mistrzynią i Świadkiem* życia chrześcijańskiego¹³³.

* Oprócz głównych encyklik, z wyjątkiem *Redemptoris Mater*, prawie wszystkie dokumenty Papieża niemal zawsze kończą się *specjalnymi wezwaniami skierowanymi do Maryi*, których bogactwo i spontaniczność wymagają, by je dobrze przestudiować. Genialny rzeźbiarz i krzewiciel pobożności ludowej, papież Wojtyła praktykował również takie modlitwy, jak: *Anioł Pański, Akatyst i Różaniec*¹³⁴.

W liście apostolskim *Rosarium Virginis Mariae* (16 października 2002 r.) zachęcił wiernych do pełnego zapалу zagłębienia się w modlitwę różańcową, wzbogacając ją o nową część dotyczącą publicznego życia Jezusa: *Tajemnice Światła*¹³⁵. W encyklice dotyczącej szczególnie wydarzeń z Wielkiego Czwartku, *Ecclesia de Eucharistia*, papież Wojtyła zatytułował VI rozdział: «W szkole Maryi, „Kobieta eucharystyczna”». W rozdziale tym (por. *Ecclesia de Eucharistia* 53-58), Jan Paweł II dokonuje doprecyzowania – popartego biblijnie – tego wszystkiego, co zasługuje na szczególną uwagę: po pierwsze *Ewangelia milczy na ten temat. W opisie ustanowienia Eucharystii w wieczór Wielkiego Czwartku nie mówi się o Maryi (Ecclesia de Eucharistia 53)*¹³⁶.

Następnie jednak wyraźnie stwierdza, że wiadomo, iż Maryja była obecna pośród Apostołów w Wieczerniku Jerozolimy w modlitewnym oczekiwaniu daru Parakleta (por. Dz 1, 14)¹³⁷, aby później stwierdzić

¹³³ GIOVANNI PAOLO II, Enciclica *Fides et ratio* 99, w: *Enchiridion Vaticanum*, t. 17, 1386, ss. 1076-1077.

¹³⁴ Synteza teologiczna katechezy wielkiego papieża, zob. S.M. PERRELLA, *Ecco tua Madre (J 19, 27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo...*, 230-276.

¹³⁵ Por. CONGREGAZIONE PER IL CULTO DIVINO E LA DISCIPLINA DEI SACRAMENTI, *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*, LEV, Città del Vaticano 2002, 183-207.

¹³⁶ Por. *Riflessioni sulla lettera apostolica «Rosarium Virginiae Mariae»*, „Quaderni Osservatore Romano”, nr 64, LEV, Città del Vaticano 2003; S.M. PERRELLA, *Ecco tua Madre (Gv 19, 27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo...*, 380-401.

¹³⁷ Według niektórych naukowców nie ma nowotestamentowych danych biblijnych, które by mówiły coś o relacji pomiędzy Dziewicą a wspólnotą, która celebruje, a po-

obecność nie formalnie potwierdzoną, lecz bardziej prawdopodobną: *Tej obecności nie mogło oczywiście brakować podczas sprawowania Eucharystii wśród wiernych pierwszego pokolenia chrześcijan, z gorliwością trwających w „łamaniu Chleba” (Dz 2, 42) (Ecclesia de Eucharistia 53)*¹³⁸. Jeśli Eucharystia odsłania wielką *Tajemnicę wiary* w najwyższym stopniu, przewyższając w sposób niezwykle nasze zrozumienie i naszą inteligencję, aż do zmuszenia nas do najbardziej absolutnego zaufania Bogu¹³⁹ – dodaje papież Wojtyła – nikt inny więc poza Maryją nie może nas prowadzić do zrozumienia tej tajemnicy: *Maryja jest «Niewiastą Eucharystii» w całym swoim życiu. Kościół patrząc na Maryję jako na swój wzór, jest wezwany do Jej naśladowania także w odniesieniu do Najświętszej Tajemnicy (Ecclesia de Eucharistia 53).*

Siła przekonywania Maryi „Niewiasty Eucharystii”, przez niektórych wyśmiewana, minimalizowana czy niepodzielana, bazuje przede wszystkim na *wymiarze naśladowczo-teologicznym*, dlatego Ojciec Święty usilnie zachęca do uczęszczania do Jej „szkoły”, przyjmując trzy fundamentalne postawy eucharystyczno-maryjne: – posłuszeństwo i posługa w wierze, – dzielenie się w godzinie próby (żyć tajemnicą Krzyża), – duchowość anamnetyczno-doksologiczna *Magnificat*. Poglębienie tematu eucharystycznego skłoniło Ojca Świętego do opublikowania listu apostołskiego *Mane nobiscum Domine* z 17 października 2004 r., który będąc powiązany z innymi jego dokumentami, ukazuje nowe spojrzenie na relację: *Eucharystia i Maryja*¹⁴⁰.

między Maryją a Eucharystią *sic et simpliciter*; według innych istnieją jedynie proste wskazówki, w których jest wzmianka o uczestniczeniu pierwotnej wspólnoty w Wieczery Pańskiej (por. 1 Kor 11, 16-20) czy w łamaniu Chleba (por. Dz 2, 42-47; 20, 7). Zadano sobie pytanie o obecność, albo jej brak, Matki na pierwszej Eucharystii Syna, nie wyłączając (jej) z powodu dwóch zasadniczych powodów: – według J 19, 27 Maryja była w Jerozolimie w dniach ostatniej ziemskiej Paschy Chrystusa, kiedy ustanowił sakrament Wieczery: według rytuału hebrajskiego należało do matki rodziny – jeszcze dzisiaj – zapalić rytualne światła [...]; – niewątpliwa obecność Matki Jezusa we wspólnocie Pięćdziesiątnicy (por. Dz 1, 14). To ten sam ewangelista Jan przekazuje dwie wysoce symboliczne z punktu widzenia eucharystycznego sceny: – epizod wesela w Kanie (por. J 2, 1-11); – w opowiadaniu o powierzeniu Matki uczniowi, Jezus oddaje ducha, wodę i krew: czyli ofiaruje dary paschalne Bożego Ducha i sakramentów Kościoła (por. J 19, 30, 34), A. AMATO, *Eucarestia*, w: *Nuovo Dizionario di Mariologia...*, 530-531.

¹³⁸ Por. A. VALENTINI, *Maria nella comunità delle origini che celebra l'Eucaristia*, w: *Maria e l'Eucaristia. Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa»*, Roma 2000, 11-38; A.M. SERRA, *Presenza «eucaristica» di Maria nella Chiesa Madre di Gerusalemme (At 1,14; 2,42)*, TAMZE, 39-62.

¹³⁹ Por. G. CROCELLI, *La Madre di Gesù e l'Eucaristia nella prospettiva lucana (Lc 1-2; At 1, 14; 2, 42-47)*, „Rivista Biblica Italiana” 68(2000) 402-403.

¹⁴⁰ Mamy filozofów, którzy w swoich badaniach zainteresowali się *misterium* eucharystycznym (uczynili to na przykład Piero Martinetti, zmarły w 1943 r., i Michele Federico Sciacca, zmarły w 1975 r.). Oczywiście relacja, która przebiega pomiędzy

Jan Paweł II podczas pamiętnej wizyty w Papieskim Wydziale Teologicznym „Marianum” (10 grudnia 1988 r.) spośród wielu tematów, jakie trzeba podjąć, wymienił *kwestię ekumeniczną* (pamiętamy encyklikę *Ut unum sint* z 1995 r. i list apostolski *Oriente Lumen*, z 1995 r.)¹⁴¹, będącą kwestią, która *głęboko naznacza drogę Kościoła naszych czasów. W związku z tym wszelkie poszukiwania pogłębione w swych treściach i odniesione do relacji, będą musiały zmierzać do tego, aby pokazać braciom Kościołów prawosławnych i reformowanych, że nauka katolicka o błogosławionej Dziewicy jest w swojej istocie veritas biblica, veritas antiqua, a zatem nie może stanowić motywu podziału*¹⁴².

Przekonanie w pełni podzielane przez różne środowiska oraz osoby z Kościołów reformowanych, co widać wyraźnie w naszych czasach, iż pomimo jeszcze pewnych oporów, także protestanci, dzięki *palingenezie mariologicznej* katolicyzmu, na nowo otworzyli się na „dossier o Maryi”, kładąc kres pomijaniu mariologii, widocznemu szczególnie ostro od XVIII wieku¹⁴³. Dlatego też zarówno sam Kościół, jak i teologowie różnych Kościołów prowadzą dyskusje i studia, starając się znaleźć wspólne punkty dotyczące Matki Jezusa, której już nie uważa się za *Mater divisionis*, lecz, jak słusznie stwierdzał św. Augustyn († 430) – *Mater unitatis* (*Sermo* 192,2)¹⁴⁴.

* Nie możemy zapomnieć również o bogactwie różnych wezwań skierowanych do Matki Jezusa, a znajdujących się w różnych wypowiedziach i dokumentach, jakie Jan Paweł II opublikował w ciągu dwudziestu sześciu lat posługi Piotrowej; znajdują się one przede wszystkim

filozofią a Eucharystią, jest wysoce ryzykowna, ponieważ nie należy do kompetencji filozofa wchodzić w *munere alieno*, co, samo przez się, przynależy specyficznemu środowisku teologii. Ale *Mysterium Obecnego-Nieobecnego* w każdym razie interpeluje rozum. Z tego powodu taka tematyka, zauważa Antonio Ascione, docent filozofii na Papieskim Wydziale Teologicznym w Neapolu, może stanowić osobny rozdział w tej szerokiej refleksji zapoczątkowanej przez Xaviera Tilliette (*Filosofi davanti a Cristo*, Queriniana, Brescia 1989...), co podchodzi pod nazwę „chrystologia filozoficzna”, por. A. ASCIONE, *Filosofi di fronte all'Eucaristia*, „Asprenas” 52(2005) 145-156.

¹⁴¹ Por. S. DE FIORES, *Maria donna eucaristica. Un commento al capitolo VI dell'enciclica Ecclesia de Eucharistia*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2005; S.M. PERRELLA, *Ecco tua Madre* (Gv 19, 27). *La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo...*, 405-435.

¹⁴² Por. G. BRUNI, *Servizio di comunione. L'ecumenismo nel magistero di Giovanni Paolo II*, Qiqajon, Magnano 1997.

¹⁴³ „Acta Apostolicae Sedis” 81(1989) 775.

¹⁴⁴ Por. S. DE FIORES, *Maria sintesti di valori. Storia culturale della mariologia*, EDB, Bologna 2006; C. BOFF, *Mariologia sociale. Il significato della Vergine per la società*, Queriniana, Brescia 2007; TENZE, *Impegno sociale*, w: *Mariologia...*, 628-638.

w niezliczonej liczbie homilii oraz medytacji wygłaszanych w bardziej lub mniej znanych sanktuariach, zarówno we Włoszech, jak i na całym świecie, które Papież odwiedził podczas licznych podróży apostołskich.

W swojej posłudze papieskiej, idąc po linii doświadczenia duchowego monfortańskiego i kolbiańskiego¹⁴⁵, Jan Paweł II *powierzył* siebie i cały Kościół troskliwej opiece i skutecznemu pośrednictwu niebieskiej Matki Odkupiciela i Kościoła. Podkreślając Jej *aspekt męczeński*, czyli naśladowując Jezusa, *wiernego Świadka* (Ap 1, 5), czciciel Maryi musi się coraz bardziej stawać przykładem wspólnego świadectwa Chrystusa, Pana i Zbawiciela (por. Mt 10, 18. 32-33; Łk 21, 12-19).

Nauczanie maryjne i mariologiczne papieża Wojtyły – zakorzenione w doktrynie maryjnej Soboru Watykańskiego II¹⁴⁶ – miało swój szlachetny cel: sprawić, by poznano i pokochano, w łączności z wielką tradycją Kościoła, Syna Bożego za pośrednictwem Matki, a Matkę za pośrednictwem Syna, w wielkiej świadomości i determinacji, że lud chrześcijański ma prawo i obowiązek poznania tego, czego Kościół naucza w temacie *osoby, roli i znaczenia* Matki Jezusa w porządku wiary i życia nią¹⁴⁷. Nauczanie to, jak podkreślił w wywiadzie telewizyjnym transmitowanym w Polsce 16 października 2005 r. Benedykt XVI, *przedstawia przebogie patrymonium, które nie jest wciąż dostatecznie przyjęte w Kościele. Uważam to ściśle za moją istotną i osobistą misję, nieogłaszania wielu innych dokumentów, ale dolożenia starań, aby te dokumenty były przyswajane, ponieważ są przebogatym skarbem, są autentyczną interpretacją Soboru Watykańskiego II.*

¹⁴⁵ Por. I.M. CALABUIG, *Maria, «Mater divisionis» o «Mater unitatis». A proposito di un libro di Salvatore M. Perrella*, „Marianum” 67(2005) 229-257; G. BRUNI, *Mariologia ecumenica. Approcci-Documenti-Prospettive*, EDB, Bologna 2009; S.M. PERRELLA, *Immacolata e Assunta. Un'esistenza fra due grazie. Le ragioni del cattolicesimo nel dialogo ecumenico*, San Paolo, Milano 2011.

¹⁴⁶ Jest znaczące, że Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris Mater*, w której traktuje w sposób jasny o duchowości maryjnej (por. RM 48), nigdy nie używa wyrażenia „konsekracja Maryi”; ujawnia to także piękny list Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej: *W naszych czasach pojęcie konsekracji błogosławionej Dziewicy było często przedmiotem analizy i refleksji będącej ciągle w toku. W związku z tym można zauważyć w tekstach nauczania Jana Pawła II mniejsze użycie określenia 'konsekracja' na korzyść określenia 'zawierzenie'*. PONTIFICIA ACADEMIA MARIANA INTERNATIONALIS, *La Madre del Signore. Memoria, presenza, speranza*, PAMI, Città del Vaticano 2000, 56, s. 88; por. S.M. PERRELLA, *Affidamento/Consacrazione*, w: *Mariologia...*, 16-24.

¹⁴⁷ Por. E.M. TONIOLO, *Il Capitolo VIII della «Lumen gentium»*. *Cronistoria e sinossi*, „Marianum” 66(2004) 9-425; *Maria nel Concilio. Approfondimenti e percorsi*, Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa», Roma 2005

4. Konkluzja

W latach pontyfikatu Jana Pawła II, zarówno w Kościele, jak i w uprawianiu samej teologii, na nowo została umotywowana oraz odnowiona mariologia, poprzez aktualizację metodologii zgodnej z dzisiejszym pragnieniem *smakowania* piękna i prawdy Tajemnicy¹⁴⁸. Taka metodologia, która łączy w sobie to, co „starożytne”, i to, co „nowe”, pozwala uchwycić świętą i ludzką ikonę Matki Jezusa w taki sposób, w jaki Boże Objawienie Ją *predestynowało, urzeczywistniło i pokazało* na świętych kartach Pisma¹⁴⁹.

Nie można zapominać, że Święta Maryja – Kobieta *wielu relacji*: z Bogiem, z Kościołem, z ludzkością, z komunią świętych¹⁵⁰ – jest od samego początku obecna *w fakcie chrześcijaństwa*. Co więcej, *motywem* swojej Osoby, roli i znaczenia dla wiary i dla życia wiarą, stała się stopniowo częścią niewymazalną rzeczywistości *eklezyjalnej*, co pokazuje dwutysiącletnia historia chrześcijaństwa odczytywana i interpretowana także poprzez kulturę¹⁵¹.

Co więcej, stwierdza Stefano De Fiores, [nowa metodologia] *prowadzi do dostrzeżenia w Matce Jezusa nie tylko dogmatu i kultu Kościoła, w kontekście, w sposób oczywisty, historyczno-zbawczym oraz chryzologicznym, lecz bardziej na szczycie dynamiki kulturowej różnorodnych epok jako element znaczący, nawet jeśli jeszcze mało studiowany przez historyków. Maryja jawi się w każdej z nich jako figura nieodzowna, która stopniowo zdobywa czas, przestrzeń, osoby i instytucje; i staje się, choć w odmiennościach właściwych każdemu symbolicznemu uniwersum, osobą reprezentatywną, fragmentem, a jednocześnie syntezą, w której odbija się wszystko, co jest związane z wiarą, z Kościołem, ze społeczeństwem, z kulturą*¹⁵².

Credo, liturgia, pobożność ludowa, teologia, *praxis* duszpasterska, ekumenizm i kultura są miejscami, środowiskami, poprzez które Matka

¹⁴⁸ O treściach teologicznych tego ważnego i bogatego magisterium napisałem szerzej w: S.M. PERRELLA, *La Madre di Gesù nella coscienza ecclesiale contemporanea. Saggi di teologia*, PAMI, Città del Vaticano 2005, 179-296.

¹⁴⁹ Zob. A. AMATO, *Maria nell'insegnamento del magistero dal Concilio Vaticano II a oggi*, w: *Fons Lucis. Miscellanea di studi in onore di Ermanno M. Toniolo*, Marianum, Roma 2004, 437-472.

¹⁵⁰ Por. *Maria secondo le Scritture*, „Theotokos” 8(2000) 377-905; *Maria di Nazaret nella Bibbia*, „Dizionario di Spiritualità Biblico-Patristica” 40(2005) 7-395.

¹⁵¹ Por. *Maria persona in relazione*, „Theotokos” 15(2007) 343-541.

¹⁵² Por. S. DE FIORES, *Maria sintesi di valori. Storia culturale della mariologia*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2005, 15-38.

Pana weszła, nie przy użyciu siły, ale w odpowiedni sobie sposób w *świadość i w liturgię*¹⁵³ Kościoła w przeszłości, dzisiaj i na zawsze!¹⁵⁴. Dzisiaj mariologia jest coraz bardziej połączona głębokimi więziami z innymi dziedzinami poszukującymi prawdy i wiary w tym wszystkim, co dzisiaj tyczy się Kościoła i świata.

Dzięki wymiarowi historiozbowczemu i nowej hermeneutyce mariologia będzie dynamicznie i kreatywnie wierna zarówno nieprzemijającemu prymatowi oraz wartości aksjologicznej wydarzenia Słowa/Chrystusa, jak i różnorodnemu, choć czasami falującemu dynamizmowi ludzkiej kultury, w którą jest włączona. Mariologia, która nie idzie z nurtem przemijającej mody, ale stawia siebie w służbie jedności uczniów Chrystusa, zarówno mężczyzn, jak i kobiet, w naszym trudnym czasie, często zagrożonym różnorodnymi brakami egzystencjalnymi, brakami nośników wartości, także religijnych, ale potrzebującymi ich wypełnienia, już bez ubogacania się *nadzieją w tym, co tragiczne*¹⁵⁵, po to, aby odnaleźć smak odwiecznego wyzwania wiary¹⁵⁶.

Rozpoczęte trzecie millenium coraz bardziej potrzebuje wejścia w centrum wydarzenia weselnego z Kany Galilejskiej, gdzie Chrystus dał początek pierwszemu i prototypowemu znakowi Królestwa, obja-

¹⁵³ TAMŻE, 18.

¹⁵⁴ S.M. MAGGIANI, *Lo sviluppo della pietà a Santa Maria. Dalla «Sacrosanctum concilium» alla «Collectio Missarum de Beata Maria Virgine»*, „Rivista Liturgica” 75(1988) 9-32; E. LLAMAS, *La religiosidad popular mariana en el posconcilio*, w: *De culto mariano saeculo XX. A Concilio Vaticano II usque ad nostros dies*, vol. 1, PAMI, Città del Vaticano 1998, 303-335; *Il culto mariano*, „Rivista di Pastorale Liturgica” 39(2001) nr 2, 3-81. C. MAGGIONI, *Memoria e profezia della „Marialis cultus”*. *A trent'anni dall'esortazione apostolica di Paolo VI*, „Theotokos” 12(2004) 409-413; *Missale Romanum. La «novitas» della terza edizione latina*, „Rivista Liturgica” 90(2003) nr 4, 497-680; J. EVENOU, *Le commun de la Vierge Marie dans le Missel Romain 2000*, „Ephemerides Liturgicae” 117(2003) 257-285; M. BARBA, *Il Messale Romano. Tradizione e progresso nella terza edizione tipica*, LEV, Città del Vaticano 2004, 177-211; 251-265; S.M. PERRELLA, *Ecco tua Madre (Gv 19, 27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo...*, 261-276; 376-435.

¹⁵⁵ Por. I.M. CALABUIG, *Il culto della beata Vergine: fondamenti teologici e la collocazione nell'ambito del culto cristiano*, w: *Aspetti della presenza di Maria nella Chiesa in cammino verso il Duemila*, Marianum, Roma 1989, 190-257; S.M. PERRELLA, *„Quella inconsueta bellezza che si chiama Maria”. Il contributo di Giovanni Paolo II*, „Theotokos” 13(2005) 275-401.

¹⁵⁶ Por. I.M. CALABUIG, *Il culto alla beata Vergine: fondamenti teologici e collocazione nell'ambito del culto cristiano...*, 190-257; *Mariologia e devozione mariana*, „Credere Oggi” 24(2004) nr 4, 3-144; F. SCANZIANI, *Da Lumen gentium VIII ad oggi, il trattato di mariologia*, „La Scuola Cattolica” 132(2004) 75-122; S.M. PERRELLA, *„Quella inconsueta bellezza che si chiama Maria”...*, 275-401.

wiając swoją chwałę, przez co uwierzyli w Niego uczniowie (por. J 2, 1-12)¹⁵⁷. Właśnie tam dzisiejsza ludzkość będzie mogła odnaleźć *inspiację prorocką, aby wypełnić swe braki pamięci proroctwa, daru, piękna, ciszy. Po zimnych zmorach, więcej, lodowatych ekstremalnej sekularyzacji, potrzeba, aby stągwie były pełne wina wieku mesjańskiego, który Chrystus przyniósł w swoim narodzeniu (proroctwo ofiarnicze Krzyża) i wraz ze swoją Paschą (cudowny rozkwit drzewa Krzyża zasadzonego na Boże Narodzenie) na tej „niepokalanej ziemi”, którą jest egzystencja Maryi. W trzecim millenium potrzebne jest proponowanie misterium Kany, która celebrytuje tajemnicę wina eucharystycznego, wina wdzięczności stworzenia i synowskiego entuzjazmu. W wieku niedawno rozpoczętym nie wystarczy na nowo zaproponować jedynie etykę, ani też rygorystyczną ascezę: mężczyznom i kobietom nowego millenium trzeba zaferować wino z Kany, które daje temu, kto je pije, umiarkowane mistyczne upojenie, ponieważ chrześcijaństwo – ośmielił się powiedzieć K. Rahner – w przyszłości będzie mogło istnieć jedynie w formie mistycznej: oznacza to zatem, jedynie w formie eucharystycznej i maryjnej*¹⁵⁸.

Dwa wymiary, dwie formy i dwa style życia oraz dawania świadectwa chrześcijańskiego, zostały zaproponowane z mocą przez nieodwołanego Jana Pawła II, w jego długiej i pracowitej posłudze na rzymskiej katedrze¹⁵⁹.

Matka Jezusa, uczył Jan Paweł II, jest Tą, która nieustannie wskazuje na *Oriente Lumen*, czyli Jezusa, który codziennie wchodzi w historię ludzkości, na nowo dając nadzieję światła, które nie zachodzi, w oczekiwaniu na objawienie się Jego ostatecznej chwały. Maryja została uczyniona przez Boga dla siebie i dla nas świętą i piękną; świętość i piękno stanowią owoc Odkupienia, miłości, niewinności i zbawienia, które przemienia i gloryfikuje, i które uczyniło jedną naszą siostrę, Matką i Służebnicą naszego Pana, *niezwykłą pięknoscią, która odsyła do Chrystusa, hipostatycznej ikony piękna Boga i człowieka – obrazu Bożego*¹⁶⁰.

To opracowanie dotyczące interesującego i w swoim przekazie oryginalnego nauczania maryjnego Jana Pawła II, pragniemy podsumować fragmentem wypowiedzi kard. Angelo Amato, Prefekta Kongrega-

¹⁵⁷ Por. R. BODEI, *La filosofia del Novecento*, Donzelli, Roma 1997, 22-25.

¹⁵⁸ Por. S. DE FIORES, *Maria sintesi di valori. Storia culturale della mariologia...*, 377-548.

¹⁵⁹ Por. A. SERRA, *Le nozze di Cana (Gv 2,1-12). Incidenze cristologico-mariane del primo „segno” di Gesù*, Messaggero, Padova 2009.

¹⁶⁰ M.G. MASCIARELLI, *La maestra. Lezioni mariane a Cana*, LEV, Città del Vaticano 2002, 108-109.

cji Spraw Kanonizacyjnych: *W swym maryjnym przemówieniu Jan Paweł II połączył w sposób wyważony jego „tak”, czyli jego osobistą i pełną uczuciowości pobożność maryjną, z „my”, czyli z jego posługą papieską. A to uczyniło bardziej przekonującą i wiarogodną jego lekcję wiary, która była postrzegana przede wszystkim jako zinterioryzowana i przeżywana, zanim została wyartykułowana i wyrażona w sposób autorytatywny. W ten sposób klucz maryjny staje się znaczący w rozumieniu figury wielkiego polskiego Papieża. Do zdumienia nad splendorem jego nauki trzeba dołączyć jego pojęcie pietas maryjnej – osobistej i eklezjalnej. Maryja, wielokrotnie powtarzał Jan Paweł II, przez tego samego Pana Jezusa na krzyżu została wskazana jako Mater Ecclesiae do przyjęcia. Będąca najwyższym darem miłości dla doświadczania człowieka wierzącego*¹⁶¹.

Święta Matka z Nazaretu, Matka Jezusa i Siostra wszystkich ludzi, w doświadczeniu ludzkim, duchowym, ekumenicznym i duszpasterskim Jana Pawła II (1920-2005), prawdziwego *Doctor Marianus* naszego czasu¹⁶², była Tą, która umocniła w nim i ciągle odświeża w każdym z nas, spokojną pewność, że my, „mała trzódka” Chrystusa, nie musimy się lękać żadnego zła, ponieważ w Jezusie i w Jego Duchu Ojciec miłosierdzia czeka na nas w swoim *domu*, jak na wdzięcznych i błogosławionych gości.

Podczas gdy jeszcze zmierzamy w naszej pielgrzymce ku Trójcy, odpowiedzialnie zaangażowani w życie i w dawaniu świadectwa wiary i miłości we *współczesności*, zechcemy uczynić naszym zaproszenie św. Augustyna: *Zbudź się człowieku, ponieważ dla ciebie Bóg stał się Człowiekiem (Expurgiscere, homo: quia pro te Deus factus est homo)*¹⁶³. Wydarzenie, które wypłynęło z *serca* Trójcy i z *łona* Matki Dziewicy, fakt historyobawczy, który nas wzywa, niech nas pobudza do tego, aby *naro-*

¹⁶¹ Por. S.M. PERRELLA, *La Madre del Redentore nel pontificato di Giovanni Paolo II (1978-2005). Indagine storica – culturale – teologica e mariologica su un magistero fecondo*, „Marianum” 68(2006) 238-278.

¹⁶² Por. S.M. PERRELLA, «Tota Pulchra es Maria». *L'Immacolata: frutto segno e riverbero della bellezza e dello splendore di Cristo redentore dell'uomo. Dogma ed estetica nel magistero di Giovanni Paolo II*, w: *Il dogma dell'Immacolata Concezione di Maria. Problemi attuali e tentativi di ricomprensione*, Marianum, Roma 2004, 463-623.

¹⁶³ A. AMATO, «Totus tuus ego sum, Maria». *Prefazione*, w: S.M. PERRELLA, *Ecco tua Madre (Gv 19, 27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo...*, 9.

dzić się z Wysoka (por. J 3, 3), po to, abyśmy mogli doświadczać w naszych dniach słodczy i piękna towarzystwa Jezusa Chrystusa, Boga z nami¹⁶⁴.

Prof. Salvatore M. Perrella OSM
Pontificia Facoltà Teologica „Marianum”

Viale Trenta Aprile, 6
00153 Roma

e-mail: info@salvatoreperrella.it

Bibliografia

- Ardusso F., *Magistero ecclesiale*, San Paolo, Cinisello Balsamo 1997.
- Associazione Mariologica Polacca, *La Vergine Maria nel magistero di Giovanni Paolo II*, red. T. Siudy, PAMI, Città del Vaticano 2007.
- Bauman Z., *Modernità liquida*, Laterza, Roma-Bari 2002.
- Bruni G., *Mariologia ecumenica. Approcci-Documenti-Prospettive*, EDB, Bologna 2009.
- Calabuig I.M., *Il culto alla beata Vergine: fondamenti teologici e collocazione nell'ambito del culto cristiano*, w: *Aspetti della presenza di Maria nella Chiesa in cammino verso il Duemila*, Marianum, Roma 1989, 190-257.
- Calabuig I.M., *Maria, «Mater divisionis» o «Mater unitatis». A proposito di un libro di Salvatore M. Perrella*, „Marianum” 67(2005) 229-257.
- Calvo Moralejo G., *La «maternidad nueva» de María en la Redemptoris Mater*, „Estudios Marianos” 54(1989) 157-197.
- Campanini G., *Quale fede nella stagione della post-modernità*, Portalupi, Casale Monferrato 2004.
- Catechismo della Chiesa Cattolica. Compendio*, LEV-San Paolo, Città del Vaticano-Cinisello Balsamo 2005.
- De Fiore S., Meo S., *Nuovo Dizionario di Mariologia*, Paoline, Cinisello Balsamo, 1985.
- De Fiore S., *Maria nella teologia contemporanea*, Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa», Roma 1991.
- De Fiore S., *Maria nella vita secondo lo Spirito*, AMI, Roma 2003.
- De Fiore S., *Maria donna eucaristica. Un commento al capitolo VI dell'enciclica Ecclesia de Eucharistia*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2005.
- De Fiore S., *Maria sintesti di valori. Storia culturale della mariologia*, EDB, Bologna 2006.
- De Fiore S., *Mediatrice*, w: tenze, *Maria. Nuovissimo Dizionario*, t. 2, EDB, Bologna 2006, 1081-1141.
- Escudero Cabello A., *Approcci attuali e proposte teologiche sul tema della cooperazione mariana*, „Marianum” 61(1999) 177-211.

- Forte B., *L'Uno per l'altro. Per un'etica della trascendenza*, Morcelliana, Brescia 2003.
- Forte B., *Inquietudini della Trascendenza*, Morcelliana, Brescia 2005.
- Galot J., *L'itinéraire de foi de Marie selon l'encyclique «Redemptoris Mater»*, „Marianum” 51(1989) 33-55.
- Gentiloni F., *La Chiesa post-moderna. Verità e consolazione*, Donzelli, Roma 1998.
- Grootaers J., *Il Concilio, sfida del pontificato di Giovanni Paolo II*, w: *Storia della Chiesa*, vol. XXV/2, Paoline, Cinisello Balsamo 1991.
- Il pontificato di Giovanni Paolo II. Storia del cristianesimo 1875-2005*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2006.
- Kwitny J., *Giovanni Paolo II. Sulla strada della santità*, Mondadori/Piemme, Milano 2010.
- La Redemptoris Mater de Juan Pablo II. Analisis y perspectivas*, „Estudios Marianos” 61(1995) 7-319.
- La spiritualità mariana della Chiesa alla luce della «Redemptoris Mater»*, Teresianum, Roma 1988.
- Laurentin R., *Un anno di grazia con Maria. La sua storia, il dogma, la sua presenza*, Queriniana, Brescia 1987.
- Lázaro Ilzo D., *La mediazione materna di Maria in Cristo negli insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Eupress FTL, Lugano 2011.
- Maggiani S.M., *Lo sviluppo della pietà a Santa Maria. Dalla «Sacrosanctum concilium» alla «Collectio Missarum de Beata Maria Virgine»*, „Rivista Liturgica” 75(1988) 9-32.
- Maggioni C., *Memoria e profezia della „Marialis cultus”. A trent'anni dall'esortazione apostolica di Paolo VI*, „Theotokos” 12(2004) 409-413.
- Marengo G., *Giovanni Paolo II e il Concilio. Una sfida e un compito*, Cantagalli, Siena 2011.
- Maria nel Catechismo della Chiesa Cattolica*, Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa», Roma 1993.
- Maria nel Concilio. Approfondimenti e percorsi*, Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa», Roma 2005.
- Masciarelli M.G., *L'innocente. Maria, l'immacolata*, LEV, Città del Vaticano 2005.
- Masini M., *Maria di Nazaret la Vergine*, Messaggero, Padova 2008.
- Meo S.M., *Le tematiche teologiche attuali intorno alla funzione materna di Maria verso gli uomini*, w: *Il ruolo di Maria nell'oggi della Chiesa e del mondo*, Marianum, Roma 1979, 35-67.
- Mroczek K., *La strada mariana di Karol Wojtyła*, „Miles Immaculatae” 27(1991) 61-72.
- Navarro Puerto M., *Vocación y dignidad de la mujer el el n. 46 de la «Redemptoris Mater»*, „Marianum” 51(1989) 188-228.
- Perrella S.M., *Maria serva del Signore e della Redenzione. Tra richieste e approfondimenti*, „Miles Immaculatae” 35(1998) 259-298.
- Perrella S.M., *Maria di Nazareth, icona e testimone del mistero. Anamnesi e approfondimento interdisciplinare di un tema attuale*, „Miles Immaculatae” 36(2000) 468-470.
- Perrella S.M., *Accogliere Maria „dono” e „testimone” del mistero di Cristo. Antico e nuovo in tema di consacrazione mariana*, „Miles Immaculatae” 37(2001) 165-185.
- Perrella S.M., *Maria Vergine e Madre. La verginità feconda di Maria tra fede, storia e teologia*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2003.

- Perrella S.M., «*Non temere di prendere con te Maria*» (Matteo 1,20). *Maria e l'ecumenismo nel postmoderno*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2004.
- Perrella S.M., «*Tota Pulchra es Maria*». *L'Immacolata: frutto segno e riverbero della bellezza e dello splendore di Cristo redentore dell'uomo. Dogma ed estetica nel magistero di Giovanni Paolo II*, w: *Il dogma dell'Immacolata Concezione di Maria. Problemi attuali e tentativi di ricomprensione*, Marianum, Roma 2004, 463-623.
- Perrella S.M., «*Quella inconsueta bellezza che si chiama Maria*». *Il contributo di Giovanni Paolo II*, „Theotokos” 13(2005) 275-401.
- Perrella S.M., *La Madre di Gesù nella coscienza ecclesiale contemporanea. Saggi di teologia*, PAMI, Città del Vaticano 2005.
- Perrella S.M., *La venerazione a Santa Maria. Storia, teologia, prassi*, „La Rivista del Clero Italiano” 86(2005) 419-439.
- Perrella S.M., *La Madre del Redentore nel pontificato di Giovanni Paolo II (1978-2005). Indagine storica – culturale – teologica e mariologica su un magistero fecondo*, „Marianum” 68(2006) 238-278.
- Perrella S.M., *Le apparizioni mariane. „Dono” per la fede e “sfida” per la ragione*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2007.
- Perrella S.M., *Credo nel Dio di Gesù Cristo. La responsabilità del „conoscere” la fede oggi*, ISU-Università Cattolica, Milano 2007.
- Perrella S.M., *Ecco tua Madre (Gv 19,27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II e nell'oggi della Chiesa e del mondo*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2007.
- Perrella S.M., *Le Mariofanie. Per una teologia delle apparizioni*, Messaggero, Padova 2009.
- Perrella S.M., *Anglicani e Cattolici: «... con Maria la Madre di Gesù» (At 1,14). Saggio di mariologia ecumenica*, S. De Fiore, V. Ferrari Schiefer, S. M. Perrella (red.), San Paolo, Cinisello Balsamo 2009.
- Perrella, S.M., *Magistero*, w: *Mariologia*, S. De Fiore, V. Ferrari Schiefer, S. M. Perrella (red.), San Paolo, Cinisello Balsamo 2009.
- Perrella S.M., *Giovanni Paolo II „Doctor Marianus” del nostro tempo (1978-2005). A cinque anni dalla morte: per una memoria grata*, „Antonianum” 85(2010) 189-220; 399-430.
- Perrella S.M., *Immacolata e Assunta. Un'esistenza fra due grazie. Le ragioni del cattolicesimo nel dialogo ecumenico*, San Paolo, Milano 2011.
- Perrella S.M., *Impronte di Dio nella storia. Apparizioni e Mariofanie*, Messaggero, Padova 2011.
- Perrella S.M., *Il „fatto” e il „significato” della verginità feconda della Madre di Gesù. Una rilettura teologica a vent'anni dall'intervento a Capua di Giovanni Paolo II (1992-202)*, „Theotokos” 20(2012) 187-242.
- Perrella S.M., Roggio G.M., *Apparizioni e Mariofanie. Teologia Storia Verifica ecclesiale*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2012.
- Pontificia Academia Mariana Internationalis, *La Madre del Signore. Memoria Presenza Speranza*, PAMI, Città del Vaticano 2000.
- Reggi R., *I «Fratelli» di Gesù. Considerazioni filologiche, ermeneutiche, storiche, statistiche sulla verginità perpetua di Maria*, EDB, Bologna 2010.
- Riccardi A., *Giovanni Paolo II. La biografia*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2011.
- Riflessioni sulla lettera apostolica «Rosarium Virginiae Mariae»*. Quaderni de L'Osservatore Romano, nr 64, LEV, Città del Vaticano 2003.

Roschini G.M., *Maria Santissima nella storia della salvezza. Trattato completo di mariologia alla luce del Concilio Vaticano II*, M. Pisani, Isola del Liri 1969.

Serra A., *Le nozze di Cana (Gv 2,1-12). Incidenze cristologico-mariane del primo „segno” di Gesù*, Messaggero, Padova 2009.

Serra A., *La «Mulieris dignitatem»*. *Consensi e dissensi*, „Marianum” 53(1991) 144-182.

Staglianò A., *Sensus fidei cristiano in tempi di globalizzazione. Sfide nuove e nuove opportunità per la comunicazione del Vangelo*, „Rassegna di Teologia” 43(2002) 671-700

Toniolo E.M., *Il Capitolo VIII della «Lumen gentium»*. *Cronistoria e sinossi*, „Marianum” 66(2004) 9-425.

Travaglia G.M., *E il discepolo l'accolse con sé (Gv 19,27b). Il cammino etico-spirituale del credente sulle orme di Maria*, Padova, Messaggero 2011.

Valentini A., *Maria nella comunità delle origini che celebra l'Eucaristia*, w: *Maria e l'Eucaristia*, Centro di Cultura Mariana «Madre della Chiesa», Roma 2000, 11-38.

Weigel G., *Testimone della speranza. La vita di Giovanni Paolo II protagonista del secolo*, Mondadori, Milano 2001.

Understanding Mary in a special way as reflected by the teaching of St. John Paul II at the postmodern time

(Summary)

The author discusses the teaching of St. John Paul II on the subject of the Mother of God in the context of contemporary culture, presenting the most important mariological issues that the Pope discussed in his documents and speeches. Special attention is paid to the Encyclical *Redemptoris Mater*. The author also discusses the Marian content in the Catechism of the Catholic Church, which was initiated by St. John Paul II. An important place in the papal Mariology belongs to his 70 catechetical conferences, delivered to the faithful between 1995 and 1997.

St. John Paul II teaches about Mary in relation to the Holy Trinity, to the Church, and to humanity. He does so in ecumenical and pastoral context.

Keywords: St. John Paul II, Mariology, Marian spirituality, history of salvation, ecumenism, contemporary culture, postmodernism, the Magisterium of the Church.

Słowa kluczowe: Św. Jan Paweł II, mariologia, duchowość maryjna, historia zbawienia, ekumenizm, kultura współczesna, postmodernizm, Magisterium Kościoła.